

Föräldraskapsideal och deras förverkligande

En forskarrapport om föräldrars uppfattning om vad som underlättar och förhindrar ett delat föräldraskap i Sverige

Utgivare: Försäkringskassan
Analys och prognos

Upplysningar: Malin Junestav
010-116 9416
malin.junestav@forsakringskassan.se

Webbplats: www.forsakringskassan.se

Förord

Hur stor roll spelar ideal och normer för hur föräldrar fördelar föräldrapenningen mellan sig? Syftet med denna rapport är att undersöka vad som försvårar respektive möjliggör faders föräldraledighet genom att studera vilka normer, ideal och praktiska överväganden som ligger bakom föräldrarnas fördelning av föräldraledigheten. Detta görs med hjälp av insamlad surveydata och intervjuer med föräldrar före och efter barnet är fött. I rapporten analyseras också möjliga konsekvenser av fördelningen av föräldraledigheten för hur föräldrar fördelar omsorg om barn när båda föräldrarna är tillbaka i arbete efter föräldraledighetens slut.

Det finns flera resultat i studien som är av intresse för såväl Försäkringskassan i vår kommunikation med målgruppen (föräldrar eller blivande föräldrar) gällande föräldraledighetens möjligheter och konsekvenser, som för politiska beslutsfattare när de diskuterar försäkringens utformning. Till exempel visar analysen att kvinnors och mäns arbetsförhållanden får olika betydelse för deras föräldraledighet. I intervjuerna med föräldraparen framkom också att det finns en stark ”ettårsnorm”, det vill säga att ledigheten under barnets första levnadsår är vikt åt mamman och att detta kan få konsekvenser för fördelningen av arbete och omsorg i familjen även på längre sikt.

Rapporten är ett resultat av ett forskningsprojekt som tilldelades forskningsmedel från Försäkringskassan 2016. Medverkande forskare och författare av rapporten är Katarina Boye (docent och projektledare) och Marie Evertsson (professor), verksamma vid SOFI och Stockholms universitet. Resultaten har också presenterats på ett seminarium på Försäkringskassan som anordnades av Avdelningen för analys och prognos (AP). Rapporten har granskats av Stina Backman vid Linköpings universitet, samt Hanna Hultin (Analys och prognos) och Niklas Löfgren (avdelningen för Barn och familj, BF).

Det är författarna som själva ansvarar för rapportens innehåll och slutsatser.

Gabriella Bremberg
Chef för Avdelningen för Analys och prognos

Innehåll

Sammanfattning	5
Summary	7
Inledning	8
Bakgrund	9
Data och metod	12
Föräldraskapsideal och deras förverkligande	14
Par med jämställda planer – hur gick det?.....	14
Motiv bakom föräldraledighet och hur de hänger samman med faktisk ledighet.....	20
Ledighetens konsekvenser	27
Slutsatser och diskussion	36
Referenser	39

Sammanfattning

I den politiska debatten talas det ofta om vikten av att barn har tillgång till båda sina föräldrar och i det sammanhanget förväntas delad föräldraledighet bidra till detta. Något som tidigare undersökts i liten utsträckning är hur par fattar beslut kring fördelningen av föräldraledigheten samt vilken betydelse föräldraledighetslängden kan få för arbetsfördelningen i hemmet och kvinnors och mäns erfarenheter som småbarnsföräldrar. Denna studie bidrar med ny kunskap som bygger på kvantitativa data från surveyundersökningar¹ och kvalitativa longitudinella djupintervjuer med föräldrar när de väntar och efter att de sedan fått barn.

En viktig slutsats utifrån studien är att traditionella och jämställda ideal existerar sida vid sida, något som får konsekvenser för uppfattningar om det goda moder- och faderskapet. I denna interaktion mellan tradition och jämställdhet konstrueras moderskapet och faderskapet som likvärdiga men inte lika. Det gäller inte minst under barnets första år då föräldrar betonar att pappans närvaro är viktig för barnet samtidigt som de ibland tycks mena att mamman är den viktigaste omsorgsgivaren. Intervjuerna visar vidare att den könsneutrala föräldraförsäkringen har hjälpt föräldrar med jämställda ideal att genomföra idealen i praktiken. Dessa ideal omformas därmed till erfarenheter som ofta, i våra intervjuer, har stärkt föräldrarna i sin uppfattning om fördelarna med ett delat föräldraskap.

Analyserna av surveydata visar att könsskillnaden i uttag av föräldraledighet är minst om föräldrarna vill dela på ledigheten eller om pappan vill vara hemma länge. De visar också att pappors andel av omsorgen om barnen är större ju längre föräldraledighet de har tagit ut och detsamma gäller deras andel av både planering och utförande av hushållsarbete. Pappor är också mer benägna att arbeta deltid ju längre deras ledighet har varit. De här statistiska sambanden kan delvis bero på selektion av vissa pappor in i både lång ledighet och ett stort engagemang hemma. De kan också bero på att föräldraledigheten påverkar pappornas engagemang i barn och hem.

Intervjuerna med föräldrar pekar på möjliga mekanismer som skulle kunna bidra till kausala samband, dvs. att pappors ledighet påverkar deras insats i hemmet. För det första upplevde föräldrarna att relationen mellan pappan och barnet utvecklades och fördjupades under pappans ledighet. Föräldrarna upplevde också att barnet blev tryggare med pappan och mer benäget att vända sig till honom för t.ex. tröst efter hans ledighet. För det andra upplevde mammor och pappor att de fick insikter om vad det innebär att ta hand om barn och hem under ledigheten. För det tredje upplevde föräldrarna att pappors ledighet ökade förståelsen mellan föräldrarna eftersom de fick liknande erfarenheter.

¹ Tid och pengar (2013) och Young Adult Panel Study (YAPS 2009).

Analyserna av surveydata visar att skillnaden i uttag av föräldraledighet är stor om mammans vilja eller pappans ovilja att vara hemma var den viktigaste orsaken till hur paret fördelade ledigheten. Intervjuerna visar hur moderskapsnormer kan begränsa mäns uttag av föräldraledighet. Föräldrarna upplevde att det finns en ettårsnorm för mammors föräldraledighet och mammans vilja att vara hemma det första året satte ibland ramarna för pappans ledighet. Mammor som var hemma kortare än ett år kunde uppleva att de bröt mot omgivningens förväntningar. Vi ser också hur föreställningar om naturliga könsskillnader kan legitimera en ojämn fördelning av omsorg. Idéer som dessa kan bidra till att föräldraledighet och omsorg ses som obligatoriskt för mammor men valbart för pappor (jfr Almqvist, Sandberg & Dahlgren 2011; Bekkengen 2002).

Analyserna av surveydata visar att kvinnors och mäns arbetsförhållanden får olika betydelse för deras föräldraledighet. När kvinnans yrkesarbete var viktigt för ledighetsfördelningen så tog hon ut lite längre ledighet än genomsnittet bland kvinnor. När mannens arbete var viktigt tog han istället ut en kortare ledighet än genomsnittsmannen. I intervjuerna framkom situationer där föräldrarna tycks värdera kvinnors och mäns yrkesarbete olika. Analyserna visar också hur föräldrar kan se en inkomstskillnad i paret som ett motiv för en traditionell fördelning av ledigheten oavsett om det är mamman eller pappan som tjänar mest. Det ekonomiska argumentet kan alltså användas olika beroende på vem av föräldrarna som har högst inkomst (jfr Alsarve & Boye 2012; Bekkengen 2002). Skillnader i vad föräldrar uppfattar som obligatoriskt kan alltså också vara en av anledningarna till att könsskillnaden i uttag av föräldraledighet är stor när föräldrar anger att mannens arbetssituation eller hushållsekonomin var det viktigaste motivet bakom föräldraledighetsfördelningen.

Summary

We study motives behind the division of parental leave and the link between parental leave length and division of work and care in heterosexual couples' households. We use both quantitative survey data and qualitative, longitudinal interviews with parents conducted once during pregnancy and once after the child was born.

An important conclusion is that traditional and gender equality ideals exist side by side, which means that motherhood and fatherhood are constructed as equal but not the same. This is particularly the case during the child's first year of life when parents stress the importance of the father for the child at the same time as the mother is sometimes described as the most important caregiver. The interviews also showed that the gender-neutral parental leave helped parents to practice gender equal ideals. Ideals are thus transformed into experiences that have strengthened the parents' beliefs in the benefits of shared and equal parenting.

Analyses of survey data show that the gender difference in parental leave length is smallest if the parents said they wanted to share the leave or if the father wanted to take a long leave. Furthermore, fathers' share of the care of the children as well as their share of housework is greater the longer their leave experience. In addition, fathers' propensity to work part-time after the leave is higher the longer their leave. These statistical correlations may partly be caused by selection of child-oriented fathers into long leaves and great involvement in child care and housework. However, fathers' parental leave may also influence their involvement and the interviews point to several possible mechanisms through which this influence may come about. First, the parents described that the father-child relationship had deepened during the father's parental leave. Second, mothers and fathers described how their parental leave had made them realize the great effort required to take care of a small child and the housework on one's own. Third, understanding between the parents was strengthened when both had the same experience of staying at home full-time.

The statistical analyses show that the gender difference in parental leave length is large if the mother wanted to take a long leave. The interviews show how motherhood ideals, and particularly the mother's will to be at home during a full year, can limit fathers' leave use. Conceptions of natural gender differences may also legitimize an unequal division of care. Ideas like these may contribute to perceptions of parental leave and care as mandatory for mothers and voluntary for fathers. Gender differences in parental leave are also large if the father's work situation or the household economy was reported to be decisive for the division of leave. Somewhat paradoxically, parents could use an income difference in the couple as a motive for a traditional division of leave regardless of who earned the most; the father or the mother.

Inledning

Fördelningen av omsorg, betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män är central både för deras erfarenheter i familjen och för deras långsiktiga möjligheter på arbetsmarknaden (t.ex. Aisenbrey, Evertsson & Grunow 2009; Boye, Halldén & Magnusson 2017; Magnusson & Neremo 2017). Den ofta skeva fördelningen utgör sannolikt också en av förklaringarna till könsskillnaderna i hälsa och sjukskrivning (t.ex. Angelov, Johansson & Lindahl 2013; Boye 2010; Försäkringskassan 2013). Arbetsfördelningen är speciellt skev bland föräldrar (t.ex. Boye & Evertsson 2014) och en jämställd fördelning av föräldraansvaret kan ha betydelse också för barnet. Studier har funnit att det är vanligare att fäder som tagit föräldraledigt behåller en nära kontakt med barnet vid en eventuell separation (Duvander & Jans 2009; Westphal, Poortman & van der Lippe 2014). Föräldrapar delar dock oftast inte lika på föräldraledigheten. År 2015 hade 17,4 procent av alla föräldrapar delat lika på dagarna med föräldrapenning när barnet fyllt två år (STORE, Försäkringskassan 2017).

I den politiska debatten talas det ofta om vikten av att barn har tillgång till båda sina föräldrar och i det sammanhanget är ett delat föräldraansvar, bl.a. en delad föräldraledighet, en aspekt som förväntas bidra. Ett antal studier har kartlagt hur föräldraledighetsfördelningen ser ut i par och vilka som tar mer respektive mindre ledighet än genomsnittet (se t.ex. Duvander och Viklund 2014; Försäkringskassan 2013; Sundström och Duvander 2002). Något som inte undersökts i samma utsträckning är hur par resonerar kring föräldraledighetsfördelningen och vilka orsaker de anger till att de valt att dela upp ledigheten på det sätt de gjort. Vi vet också relativt lite om vilken betydelse föräldraledighetslängden kan få för arbetsfördelningen i hemmet och kvinnors och mäns erfarenheter som småbarnsföräldrar. Här bidrar vi med ny kunskap genom att kombinera kvalitativa, longitudinella djupintervjuer med kvinnan och mannen i 20 föräldrapar som väntar, och sedermera får barn, med kvantitativa data från surveyundersökningarna Tid och pengar (2013) och Young Adult Panel Study (YAPS 2009).

Medan det i surveyundersökningarna finns detaljerade retrospektiva frågor om anledningen till att paret valde att fördela föräldraledigheten som de gjorde, hur paret fördelar omsorg om barn och hushållsarbete vid undersökningstillfället m.m., finns det i det kvalitativa datamaterialet rika berättelser om pars planer, förväntningar och realiserade föräldraskap under processens gång, dvs. från några månader innan första barnet föds till ca 1,5 år efter. Vi har därmed möjlighet att göra en djup analys av orsaker till och potentiella konsekvenser av föräldraledighets- och arbetsfördelning. Syftet med studien är, i korthet, att analysera dels generella mönster i arbetsfördelningen och dess motiv, dels mekanismerna bakom dessa mönster.

Bakgrund

Moder- och faderskapsideal förändras med tiden men skillnaderna mellan förväntningarna på mammor och pappor är fortfarande stora. Förväntningarna på pappor har traditionellt varit att de ska försörja familjen, men under de senaste decennierna har de delvis förändrats. Normer kring det 'nya faderskapet' innebär att pappor förväntas vara mer involverade i sina barns omsorg än de tidigare förväntats vara. De nya förväntningarna på pappor innefattar en vardaglig omsorg och nära relation till barnet som liknar vad som förväntas av mammor (Alsarve, Boye & Roman 2016, se också Johansson and Klinth 2008; Plantin 2003). Bekkengen (2002) myntade det relaterade begreppet 'barnorienterad maskulinitet' för att beteckna en manlighet där omsorg om barn ingår (jfr Johansson & Klinth 2008; Miller 2011; Roman & Peterson 2011). Pappors rätt till föräldraledighet förstärker dessa normer och ideal, speciellt i Sverige där ökad jämställdhet är ett av syftena med föräldraförsäkringens utformning (Haas & Rostgaard 2011; Hobson, Duvander & Halldén 2006; Lundqvist & Roman 2008). Framförallt har de öronmärkta månaderna för pappor i försäkringen, de s.k. pappa-månaderna, resulterat i att pappors uttag av föräldraledighet har ökat (Bergman & Hobson 2002; Duvander & Johansson 2012; Haas & Rostgaard 2011). Det här betyder att pappor nu för tiden ägnar mer tid åt att ta hand om småbarn än de gjorde för ett par decennier sedan.

Även om faderskapsidealen förändrats så ses pappor ändå ibland som "andrahandsföräldrar" med mindre ansvar än mammor för familjelivet och barns välbefinnande (Wall & Arnold 2007). I en jämförelse av moder- och faderskapsideal i åtta europeiska länder så ansåg majoriteten av de intervjuade paren att mammor är viktigare än pappor för barnen under deras första månader upp till ett år (Grunow & Evertsson 2016). Somliga föräldrar menade till och med att män inte kan 'modra' (jfr Doucet 2006; Holm 1993), vilket innebär att dessa par kopplade omsorg om barn till en feminin, förmodat biologisk egenskap som pappor saknar. Föreställningar som denna kan motverka pappors föräldraledighet och uppmuntrar istället alternativa sätt för pappor att uppfylla rollen som en bra förälder. Detta innebär i sin tur att män kan välja hur mycket av den barnorienterade maskuliniteten de vill inkludera i sin fadersroll (Johansson & Klinth 2008; Miller 2011) och får konsekvenser för vilka män som blir omhändertagande pappor.

Om paret har jämställda attityder (t.ex. Duvander 2014; Hyde, Essex & Horton 1993) eller anser att det är viktigt att dela lika på föräldraledigheten, eller om pappan själv har en stark önskan om att vara föräldraledig, kommer pappan antagligen att ta ut relativt mycket föräldraledighet. Om mamman är familjeorienterad, alltså har ett stort intresse för att engagera sig i barn och hem (Duvander 2014), eller om hon har en stark önskan om att ta ut lång föräldraledighet så kan hennes önskan få större betydelse än pappans eventuella önskan att ta ut ledighet eftersom hennes önskemål får stöd av könsnormer och förväntningar kring barnets behov av sin mamma.

Förväntningarna på mammor har traditionellt varit att de ska vara huvudansvariga för omsorgen om småbarn och de uppfattas ibland också som den bästa omsorgsgivaren. Moderskapsnormerna verkar ha förändrats mindre än

faderskapsnormerna under de senaste decennierna. Trots att många mammor yrkesarbetar lika mycket som pappor så förväntas mammorna i mycket högre utsträckning än papporna anpassa sitt liv efter vad som anses vara bäst för barnet (Hays 1996; Ribbens McCarthy, Edwards & Gillies 2000). I en svensk studie fann Elvin-Nowak och Thomsson (2001) att de mammor de intervjuade förhöll sig till parallella och motstridiga diskurser kring moderskap. Diskurserna beskrev den goda modern som en självförverkligande kvinna som gjorde allt för sitt barn samtidigt som hon satsade på sin egen karriär. Detta legitimerade kvinnors yrkesarbete men ledde samtidigt till en önskan om att inte verka för arbetsorienterad. Med andra ord så kunde inte en mamma prioritera sitt arbete framför någonting som hade med barnets omsorg att göra utan att gå emot moderskapsnormerna. Styrkan i dessa normer och i vilken grad som kvinnor har internaliserat dem blev tydlig i mammornas berättelser om skuld känslor.

En faktor som ofta spelar roll för uttag av föräldraledighet är föräldrarnas yrkesarbete, men mammors och pappors föräldraledighet uppfattas ibland olika av deras arbetsgivare såväl som av föräldrarna själva. I sin intervjustudie fann Bekkengen (2002) att arbetsförhållanden som försvårar uttag av föräldraledighet eller att planera ledigheten så som föräldern själv vill sågs som ett hinder för mäns ledighet men bara som en besvärlig omständighet för mammors ledighet med mindre konsekvenser för ledighetens längd. Könsspecifika förväntningar innebär att pappor som tar föräldraledigt inte bara bryter mot normer kring den ideala anställde som inte har några åtaganden utanför arbetet (Acker 1990) utan också mot traditionella maskulinitetsnormer.

Anställda som inte passar in i bilden av den ideala anställde kan missgynnas på arbetsplatsen (Acker 1990; Glass 1999; Glauber 2008). Föräldrar anger oftare att pappans arbetssituation varit avgörande för hur de fördelat föräldraledigheten mellan sig än att mammans varit det, vilket bekräftar att pappors och mammors yrkesarbete ges olika betydelse i beslut kring föräldraledigheten (Riksförsäkringsverket 2003; se även Bygren & Duvander 2006). Det första syftet med föreliggande studie är att undersöka vad som försvårar respektive möjliggör faders föräldraledighet genom att studera vilka normer, ideal och praktiska överväganden som ligger bakom föräldrapars fördelning av föräldraledigheten. Vi studerar vilka motiv föräldrar anger när de beskriver sin fördelning av föräldraledigheten och hur dessa motiv hänger samman med hur lång ledighet mammor och pappor tar ut. Kan vi till exempel se att mammors och pappors yrkesarbete värderas olika på samma sätt som Bekkengen (2002) fann kring sekelskiftet?

Det andra syftet med studien är att undersöka möjliga konsekvenser av fördelningen av föräldraledigheten för hur föräldrar fördelar omsorg om barn när båda är tillbaka i arbete efter föräldraledighetens slut. När den könsneutrala föräldraförsäkringen infördes i Sverige 1974 så var ett av målen att öka jämställdheten i fördelningen av arbete och omsorg i familjen och på den vägen göra kvinnors och mäns förutsättningar för yrkesarbete mer lika, vilket förväntades öka jämställdheten på arbetsmarknaden. Ett annat mål var att relationen mellan pappa och barn skulle gynnas genom att

pappor skulle komma att ägna mer tid åt barnen (Lundqvist & Roman 2008; prop. 1973:47). Forskningen har sedan dess visat samband mellan pappors uttag av föräldraledighet och utfall i familjen som kan kopplas både till arbetsfördelning och till relationer mellan familjemedlemmar. Pappors föräldraledighet visar till exempel samband med en ökad sannolikhet att par får ett till barn (Duvander & Andersson 2006; Duvander, Lappegård & Andersson 2010; Oláh 2003) och en ökad kontakt mellan pappor och barn efter en skilsmässa (Duvander & Jans 2009; Westphal, Poortman & van der Lippe 2014). Pappor som har tagit ut en längre föräldraledighet utför mer hushållsarbete efter ledighetens slut än pappor som tagit ut mindre ledighet (Almqvist & Duvander 2014; Boye 2008; Haas & Hwang 2008; Kotsadam & Finseraas 2011).

Det finns inte lika mycket forskning om sambandet mellan pappors föräldraledighet och omsorg om barn efter ledighetens slut, men Almqvist och Duvander (2014) fann att par delar mer lika på omsorgen om pappan tagit ut en lite längre ledighet än om han tagit kortare ledighet. Tidigare forskning har sällan kunnat visa hur dessa samband mellan pappors föräldraledighet och till exempel hushållsarbete och omsorg uppstår. Med hjälp av intervjuer med föräldrar fördjupar vi analysen och ger en inblick i hur de statistiska sambanden kan uppstå. Vilka erfarenheter och upplevelser har föräldrarna av betydelsen av pappors föräldraledighet för deras engagemang i barnens omsorg?

I tidigare kvantitativa studier av samband med pappans ledighet har ledigheten ofta mätts med ett dikotomt mått som visar t.ex. om pappor tagit ut minst två månaders ledighet eller inte (ett undantag är Haas & Hwang 2008). Eftersom allt fler pappor tar ut många månaders ledighet har vi i vår studie möjlighet att istället använda ett mer detaljerat, kontinuerligt mått som visar hur länge papporna har varit hemma. Vi analyserar pappors omsorgsarbete både med ett direkt mått på omsorg om barnet och med mått på deltidsarbete och engagemang i planering och utförande av hushållsarbete.

Det antas ofta, så som det gjordes när föräldraförsäkringen infördes, att relationen mellan pappan och barnet gynnas om pappan tillbringar mycket tid med barnet när det är litet. Det är dock rimligt att de statistiska samband som observerats mellan pappors ledighet och till exempel omsorg om barn delvis beror på selektion, dvs. en bakomliggande orsak som påverkar både föräldraledighetsuttag och engagemang i barn och hem. Observerade samband skulle kunna bero på att pappor som är familjeorienterade är mer benägna än andra att ta ut längre föräldraledighet samtidigt som de skulle ha ägnat sig mycket åt barn och hem oavsett hur mycket ledighet de tagit ut. Men det är också rimligt att sambanden delvis är kausala, dvs. att föräldraledigheten påverkar pappors omsorg. Under föräldraledigheten kan pappor tänkas bli mer trygga i sin relation med barnet och säkra på sina förmågor som förälder. När vi analyserar statistiska samband mellan hur länge pappor är föräldralediga och fördelningen av arbete och omsorg i föräldraparet efter ledighetens slut kan vi inte uttala oss om huruvida sambanden är kausala eller inte. Inte heller de kvalitativa analyserna av intervjuer med föräldrar

kan visa huruvida vi har att göra med kausala samband eller samband orsakade av selektion. Däremot visar intervjuerna mekanismer som skulle kunna orsaka dessa samband, i den mån de är kausala.

Data och metod

Vi använder oss av två surveyundersökningar för våra kvantitativa analyser. En av dessa är Försäkringskassans undersökning Tid och pengar 2013 som består av telefonintervjuer med 2 450 föräldrar till barn födda 2004 respektive 2009 om vardagen som förälder. En av de vuxna i hushållet deltog och svarade på frågor om sig själv och den andra föräldern till fokusbarnet, alltså barnet som var fött antingen 2004 eller 2009 (det kan även finnas fler barn i hushållet men frågorna som är specifika för ett visst barn, t.ex. de om föräldraledighet, gäller fokusbarnet). I enkäten ställdes frågor om motiv till föräldraledighetens längd och fördelning liksom frågor om fördelning av förvärvsarbete och arbete i hushållet vid intervjutillfället. Till dessa data har registeruppgifter kopplats om socioekonomiska förhållanden som utbildning och inkomst, liksom demografiska uppgifter. Förutom mått på hur länge föräldrarna var föräldralediga under fokusbarnets första år så är de viktigaste variablerna som vi använder oss av mått på fördelningen av utförande och planering av hushållsarbetet mellan föräldrarna och en indikator för om pappan arbetat deltid någon gång under fokusbarnets liv. För variabelbeskrivningar, se respektive avsnitt och noter till tabellerna i dessa.

Det andra surveymaterialet är den tredje intervjuomgången av Young Adult Panel Study (YAPS). Den första omgången intervjuer genomfördes 1999 då en enkät skickades till ett riksrepresentativt urval om 3 408 individer födda 1968, 1972 och 1976 (svarsfrekvens 67 procent). En uppföljning genomfördes 2003 och en ny kohort av respondenter födda 1980 lades till. En andra uppföljning genomfördes 2009 med de 3 547 respondenter som deltog 1999 och/eller 2003. Denna uppföljningsenkät besvarades av 1 986 respondenter (56 procent). Här använder vi oss av den tredje intervjuomgången från 2009 och vi begränsar urvalet till de som fick sitt första barn 2000 eller senare (987 huvudrespondenter var 393 män och 594 kvinnor). Förutom huvudenkäten så skickades också en enkät till huvudrespondentens partner, när en sådan fanns. År 2009 hade 69 procent av huvudrespondenterna en partner som besvarade partnerenkäten. Till enkätdata har registeruppgifter om huvudrespondenten och partnern kopplats. Förutom information om föräldraledighet för huvudrespondenten och partnern så använder vi oss framförallt av mått på motiv bakom föräldraledighetsuttaget samt fördelningen av omsorg mellan föräldrarna.

Det kvalitativa materialet är longitudinellt och består av semistrukturerade intervjuer med 40 förstagångsföräldrar i 20 olikkönade par. De har intervjuats inom ramen för forskarsamarbetet TransParent – International research cooperation for studies of the transition to parenthood som också innefattar intervjuer med föräldrar i sju andra europeiska länder (se Grunow & Evertsson 2016). Kvinnan och mannen i de svenska paren intervjuades var för sig vid två tillfällen: 2009 då paren väntade sitt första barn och 2010/2011 när barnet var cirka 1,5 år gammalt. Vid den andra intervjun

hade de flesta av föräldrarna återgått till förvärvsarbetet efter föräldraledigheten. Några pappor var dock fortfarande föräldralediga med första barnet och några par hade hunnit få ytterligare barn som de nu var föräldralediga med. Parterna i alla par var yrkesverksamma, bodde tillsammans och barnet var deras första. De intervjuade bodde i en storstadsregion eller i någon av tre mellanstora städer. Tre av intervjupersonerna var födda i ett annat land än Sverige. De flesta av de intervjuade fanns inom mellanskiktstyrken eller högre tjänstemannayrken som till exempel banktjänsteman, lärare och jurist. I samtliga par hade åtminstone en av parterna högskoleutbildning och en del av intervjupersonerna hade också relativt hög inkomst. Vidare hade nästan alla en tillsvidareanställning vid båda intervjutillfällena men några hade tidsbegränsade anställningar.

Sammanfattningsvis finns en övervikt mot personer med hög utbildning, medelklassyrken och i vissa fall hög inkomst. Det är också möjligt att de par som har ställt upp har ett intresse för frågor om jämställdhet och kanske också uppfattar sig själva som jämställda, eftersom normer om jämställdhet är starka i Sverige och speciellt i den medelklass som paren tillhör. Det här behöver inte vara ett problem utan gör det extra intressant att studera arbetsfördelning samt fader- och moderskapsnormer och ideal i par där kvinnan och mannen har liknande förutsättningar när det gäller yrkesliv, ekonomiska resurser osv. Dessa omständigheter innebär att det inte är givet hur föräldraledigheten eller omsorgen ska fördelas.

För båda surveymaterialen gäller att frågorna är retrospektiva och det har ibland gått många år mellan barnets födelse och det att frågor om föräldraledighet, omsorg osv. ställs. Svaren kan alltså ha påverkats av såväl möjligheten att minnas tankar, motiv och faktiska omständigheter bakåt i tiden och av andra erfarenheter som inträffat i perioden fram till dess frågorna ställs. När det gäller Tid och Pengar och vissa frågor i YAPS, inte minst om motiv bakom föräldraledigheten, gäller också att vi bara får information från en av parterna i föräldraparet. Vi vet alltså inte om föräldrarnas uppfattning om motiv etc. skiljer sig åt. Dessa problem vägs delvis upp av det kvalitativa materialet där båda föräldrarna har intervjuats både några månader innan barnet förs och snart efter föräldraledighetens slut. Här är alltså minnesproblematiken liten och vi kan också analysera både om och hur föräldrarnas motiv osv. förändras mellan första och andra intervjun och om de skiljer sig åt mellan mamman och pappan.

De kvantitativa analyserna har genomförts med OLS-regression och logistisk regression. De kvalitativa analyserna har genomförts med tematisk innehållsanalys och vi har arbetat dels med teoretiskt baserade kategoriseringar av innehållet i intervjuerna, dels med empiriskt genererade kategoriseringar. Vi har analyserat dels individer, dels par samt förändringar mellan den första och den andra intervjun för individen respektive paret.

Föräldraskapsideal och deras förverkligande

Par med jämställda planer – hur gick det?

Det här avsnittet handlar om de förstagångsföräldrar som intervjuades inom ramen för forskarsamarbetet TransParent.² Vi studerar huruvida föräldrarna genomförde de planer för föräldraledigheten som de hade innan barnet föddes och deras fördelning av annan omsorg om barnet under de tidiga småbarnsåren. Huvudfokus ligger på de par som planerade att dela lika på föräldraledigheten innan deras första barn föddes. Många har höga förväntningar på jämställdhet i familjelivet innan de blir föräldrar (Dribe, Stanford & Buehler 2009) och pappor ägnar alltmer tid åt praktisk omsorg om barn (Esping-Andersen 2016, s. 35–39). Trots detta minskar jämställdheten i par när de får barn (se t.ex. Boye & Evertsson 2014; Statistiska centralbyrån 2016). Det är därför intressant att studera de som hade jämställda planer från början. Vad underlättade för par med jämställda ambitioner att realisera sina planer och vad fick dem att avvika från planerna? Vilken betydelse hade jämställdhetsideal, det nya faderskapet, traditionella moder- och faderskapsnormer samt praktiska överväganden kring arbete och ekonomi?

Fördelningen av föräldraledighet

De 20 paren som intervjuades före och efter att de fått sitt första barn kan delas in i fyra grupper baserat på hur deras planer för föräldraledigheten såg ut före barnets födelse. Den första gruppen hade bestämt sig för att dela lika på ledigheten (med en skillnad mellan föräldrarna om som mest en månad). Den andra gruppen planerade att dela lika men var öppna för att ändra sina planer om det skulle behövas t.ex. som en följd av ändrade förhållanden i arbetslivet för någon av föräldrarna. De var alltså flexibla i sina planer. Den tredje gruppen planerade att mamman skulle ta ut mer ledighet än pappan. Slutligen planerade ett par att pappan skulle ta ut två månader mer ledighet än mamman. När vi ser på hur paren tillslut fördelade ledigheten är det tydligt att de flesta fullföljde sina planer, ibland med mindre förändringar som hade liten betydelse för fördelningen mellan föräldrarna. Det slående undantaget är de som ville dela lika på föräldraledigheten men var flexibla. I de flesta av dessa par tog mamman ut mer ledighet än pappan. Endast ett av fem par i denna grupp delade lika på ledigheten.

I det här avsnittet ligger huvudfokus på de 12 par som planerade att dela lika på ledigheten eller som planerade en längre ledighet för pappan. Ett av dessa

² TransParent leds av Marie Evertsson, Stockholms universitet och Daniela Grunow, Göthe-Universitetet i Frankfurt. Det här avsnittet baseras på ett bokkapitel som Jenny Alsarve, Katarina Boye och Christine Roman skriver. Boken innefattar studier från åtta europeiska länder och är en uppföljning av antologin *Couple's Transition to Parenthood. Analysing Gender and Work In Europe* (Grunow & Evertsson 2016).

par var Maria och Patrik som betonade vikten av att dela lika på föräldraledigheten både vid första intervjun under graviditeten och vid andra intervjun när barnet var fött. De tog ut sju månaders föräldraledighet var, och så här motiverade Patrik fördelningen:

Patrik: Det var ganska självklart att vi skulle ha lika mycket från början. Ja, så bestämde vi det och så gjorde vi det. [...] det har väl fallit sig lite naturligt. Maria har haft från början en ganska bestämd uppfattning att vi ska ha exakt lika mycket var, medan jag har tyckt att... Ja, det ska vi ha som utgångspunkt men om det slår litegrann hit eller dit så har det för mig inte varit så viktigt, utan då har vi väl något behov som har gjort att vi har behövt göra på ena eller andra sättet av någon anledning. [...] det skulle kunna vara att man vill börja jobba tidigare eller behöver... Att man skulle vilja vara föräldraledig längre eller att semester ligger på något sätt som gör att man inte får exakt samma uttag.

Intervjuaren: Är du nöjd med hur ni har gjort nu i efterhand, eller skulle du vilja haft på något annat sätt?

Patrik: Nej. Nej. Det här var jättebra. Jag har ju också fått se allt det här som... Som när man är hemma en hel dag själv, då längtar man verkligen efter att den andra ska komma hem och hjälpa till och ta över... Liksom dela på ansvaret då så att säga.

Å ena sidan är det tydligt från citatet ovan att Patrik såg det som självklart att de skulle dela lika på ledigheten. Å andra sidan verkar han från början ha varit mer öppen för att omförhandla beslutet än hans partner Maria var. Efter ledighetens slut verkar han dock vara mycket nöjd med fördelningen och de insikter som han fått under föräldraledigheten om hur det är att vara hemma med barnet. Maria berättade att hon var helt övertygad (mer än Patrik) om att det var bäst för alla i familjen, såväl barnet som mamman och pappan, att föräldrarna delade lika på ledigheten. Denna inställning framkom också i den första intervjun med Maria innan paret blivit föräldrar.

Arbetsförhållanden och ekonomiska överväganden låg ofta bakom att paren som ville dela lika på föräldraledigheten men var flexibla fördelade ledigheten relativt traditionellt. Tina och Niklas var ett av dessa par. När deras barn hade fötts ändrade de sina ledighetsplaner så att Tina var hemma i över ett år och Niklas var hemma i sju månader:

Tina: Från början så skulle jag börjat jobba i oktober. Sen så... var det med Niklas arbete att det var flera som skulle gå på föräldraledighet samtidigt, så ville han att jag flyttade fram min föräldraledighet och var hemma längre. Och det är för att han är väldigt, väldigt lojal mot sitt jobb. [...]

Niklas: Först hade vi en tanke då att Tina skulle vara hemma ett år och sen skulle jag ta vid. [...] Men sen var alla andra på mitt jobb pappa-lediga just då, när det hade gått ett år... Och... då tänkte jag också att, ja, okej, säg att man skulle vara ledig ett halvår då, oktober, november, december, januari, februari, mars. 'Gud vilka tråkiga månader. Jag kan nog faktiskt tänka mig att skjuta på min föräldraledighet.' Och Tina kunde tänka sig att inte gå tillbaka till sitt jobb, för hon tycker inte det är

så kul där... Så vi var helt överens inom [...] Just det där att hon skulle vara hemma ett år, då tänkte vi att då är hon, det verkar normalt... Jag tror inte det fanns något jätteavancerat tänkande mer än att 'är det inte så det brukar vara, ungefär?'

Båda Tina och Niklas angav Niklas arbetssituation som anledning till de ändrade planerna. Niklas nämnde samtidigt att hans ledighet skulle infalla under vad han tyckte var en tråkig period och poängterade att Tina inte tyckte så mycket om sitt jobb, vilket båda hade nämnt vid den första intervjun. Citatet från Niklas belyser också en moderskapsnorm som tycks innebära att mammor ska vara föräldralediga ungefär ett år.

Bland paren som från början planerat att mamman skulle vara hemma längre än pappan så fanns två där mamman bestämt sig för att vara hemma kortare tid än de först planerat. I båda fallen berodde beslutet på kvinnornas arbets-situation. För Kajsa handlade det om att hon hade fått en ny tjänst:

Kajsa: Andreas sa ju ganska direkt att han ville vara föräldraledig. Sen att det blev så lång föräldraledighet för honom, och så kort [för mig], gud vad jag pratar traditionellt nu. Men det var ju på grund av att jag fick en tjänst som jag inte kunde tacka nej till. Så därför gick jag tillbaka och började jobba i augusti redan. 'Innan [dottern] ens fyllt ett år!'
(skratt)

I citatet tycks Kajsa, liksom Niklas ovan, relatera till en moderskapsnorm enligt vilken mamman ska vara hemma (åtminstone) tills barnet fyllt ett år. Hennes skratt i slutet kan dock ha syftet att mildra det som hon själv påpekar är uttryck för en traditionell syn på moder- och faderskap. Kajsas beslut att börja den nya tjänsten innan barnet var ett år gammalt kan ses som en utmaning av denna moderskapsnorm. Tidigare i intervjun nämnde hon att parets fördelning av föräldraledigheten hade mötts av negativa reaktioner från andra mammor. ”Jag skulle inte börja jobba innan barnet var ett år” var deras reaktion enligt Kajsa. Värt att notera är att ingen av kvinnorna i paren som hade planerat en traditionell fördelning av ledigheten förkortade sin ledighet speciellt mycket och de tog alltid ut mer ledighet än sin partner. Det var också så att de flesta av paren med en traditionell plan genomförde planen eller förlängde kvinnans ledighet ytterligare litegrand.

Delad omsorg

När paren väntade barn så betonade de vikten av ett delat föräldraskap, dvs. att mamman och pappan skulle vara lika viktiga för barnet, tillbringa lika mycket tid med det och dela lika på de flesta omsorgssysslorna (detta gällde alla 20 intervjuade par). Att dela på föräldraledigheten sågs som ett sätt att uppnå det delade föräldraskapet. Delat föräldraskap var ett tema också i den andra omgången intervjuer, efter att barnet var fött, inte minst bland paren som hade planerat att dela lika på föräldraledigheten. Några av dessa föräldrar talade om en jämn fördelning av omsorg som ”naturlig”. Det framstod som ganska självklart för de flesta att de skulle dela lika på lämning och hämtning på förskolan och på att vara hemma med sjukt barn. När de skulle bestämma hur de skulle dela upp omsorgen mellan sig så behövde

föräldrarna hantera sina jämställdhetssträvanden, båda föräldrarnas arbets-situation, barnets behov liksom föräldrarnas behov. Föräldrarna försökte till exempel vara hemma lika mycket när barnet var sjukt och lösningen var ofta att vara hemma varannan dag. Lena som var journalist och hennes partner Carlos som hade en hög chefsposition hade båda relativt flexibla arbeten. Till skillnad från de flesta andra par hade de valt att dela på varje enskild dag när barnet var sjukt:

Lena: Istället för att vara hemma en hel dag då så jobbar vi en halv dag var och så byts vi av mitt i dagen. Och det kan ju kännas väldigt stressigt för att man kommer och inte hinner någonting [på jobbet], men det är också ett sätt att inte tappa kontakten med jobbet i en lång period liksom.

Lenas citat illustrerar hur föräldrarna kunde hantera sina egna och barnens behov genom omsorgsfördelningen, i detta fall genom att dela på varje dag med syftet att de två föräldrarnas yrkesliv skulle ges samma betydelse samtidigt som fördelningen av omsorg blev jämn.

Föräldrar såg planering och kommunikation kring omsorg och arbetsfördelning som ett viktigt redskap för att säkerställa att båda föräldrarna var nöjda, att ingen av dem hade en för hög arbetsbelastning, att vardagslivet flöt på bra och att de gjorde vad som var bäst för barnet. Exempelvis planerade flera par lämning och hämtning på förskolan några veckor i förväg och anpassade då planeringen till föräldrarnas arbetsscheman samtidigt som de såg till att de hämtade och/eller lämnade ungefär lika många gånger i veckan. Ibland hade diskussioner och till och med bråk hjälpt par att hitta ett sätt att hantera tillvaron när båda föräldrarna hade börjat jobba igen efter föräldraledigheten.

Petter och Ellen började båda arbeta heltid i nya jobb efter sin föräldraledighet. Ellen hade haft en tillfällig anställning men fick en tillsvidareanställning i slutet av sin ledighet, och Petter erbjöds ett nytt jobb under sin ledighet. Petter beskrev de första månaderna av anpassning till den nya situationen när båda hade börjat jobba som en svår period. Paret bråkade om att det var stökigt hemma och enligt Petter hade Ellen, som kom hem tidigare på dagarna och lagade middag, skällt på Petter för att få honom att ta tag i hushållsarbete när han kom hem senare på kvällen:

Petter: Vi har bråkat en del, och liksom, det har varit, jag har kommit hem och har varit så trött efter jobbet, och så ser det ut som fan här hemma. Så vi har haft lite jobbigt i början tills vi fått ordning på saker och ting. Alltså, man kan inte bara komma hem och sätta sig i soffan och kolla på teven när man kommer hem från jobbet och sen så lämnar man all disk, och så är det fortfarande saker som måste göras. Och då har vi satt en, någon slags minimigräns för vad som måste göras varje dag. Att det blir att man ser till att få bort det här värsta med disken, och att man kanske dammsuger av i köket, och liksom bara får bort det absolut värsta, så att man kan leva ett drägligt liv, inte leva i misär.

Andra par hade alltid pratat om jämställdhet i arbete och omsorg. Lena och Carlos såg strävan efter jämställdhet som en ständig och ibland svår process. Lena uttryckte sig så här om jämställdhet i fördelning av omsorg och hushållsarbete:

Lena: [...] liksom det krävs ju ett ständigt arbete för det. För att ha det så. Men vi har väl också landat i att man inte behöver göra exakt samma saker bara man tar liksom lika mycket ansvar då.

Det fanns också situationer som inte krävde planering eller explicit beslutsfattande, när fördelningen av omsorgen beskrevs som naturlig. Eva och Erik gav några exempel. Erik berättade hur han och Eva delade lika på uppgiften att lägga barnet på kvällen utan att prata om det för att båda ”kände” när det var deras egen tur. Eva menade att det var självklart att de skulle lämna respektive hämta på förskolan varannan dag (om den ena lämnade så hämtade den andra). De skulle ha diskuterat fördelningen av lämning och hämtning bara om det fanns en anledning att inte dela lika på uppgiften. När jämställdhet och delat föräldraskap är självklart för båda föräldrarna kan alltså en jämn fördelning av omsorgen uppnås utan diskussioner eller explicit beslutsfattande.

Könade praktiker

Det fanns vissa omsorgsområden som var mer tydligt könade än andra. För det första tog de flesta intervjupersoner för givet att mamman skulle vara föräldraledig först och därmed ansvara för mycket av omsorgen om barnet under de första 6–8 månaderna. Detta var speciellt tydligt in den första intervjun innan barnets födelse. För det andra var det vanligt att pappan skolade in barnet på förskolan eller hos dagbarnvårdaren vilket paren såg som naturligt eftersom inskolningen vanligtvis ägde rum i slutet av pappans föräldraledighet. För det tredje var inköp och vård av barnets kläder antagligen de mest könade sysslorna av alla, vilket även andra studier av fördelningen av omsorgssysslor har funnit (Chronholm 2007; Almqvist & Duvander 2014; Evertsson 2014).

Ett exempel var Sara och Simon som var överens om att Sara tog större ansvar för barnets kläder än Simon gjorde. De förklarade det med att Sara hade ett större intresse för kläder och bättre kunskap om sådant som klädstorlekar. Simon hade ytterligare en förklaring: ”Hon har kanske lättare att se vad han behöver” (Simon). Simons förklaring pekar på en skillnad inte bara i det intresse och den tid som föräldrarna ägnade åt barnets kläder utan också i ansvar och övergripande kunskap om denna del av barnets vård.

Det senare kan kopplas till en viktig aspekt av omsorgen som kvinnor diskuterade som ett möjligt problem innan barnet föddes: risken att mamman blir familjens ”projektledare”, den som har det övergripande och slutgiltiga ansvaret för barnets omsorg och för organiseringen av familjens vardagsliv (jfr Daly 2002: 332f). Som vi såg ovan hade Tina och Niklas omförhandlat fördelningen av föräldraledighet så att Tina tog en längre ledighet än Niklas istället för att de delade lika som de först planerat. Tina

var en av kvinnorna som diskuterade den här risken under den första intervjun:

Tina: [...] det är så lätt att man får ett huvudansvar. Jag är lite rädd för just den rollen. Att man får det där huvudansvaret som även hänger med när ungen börjar på dagis, och 'När är det utflykt?' Och det ska vara frukt i morgon och man behöver galonbyxor, och rent praktiska organisatoriska frågor runt barnet.

Tina uppfattade sig som bättre på att planera och organisera än Niklas och hon kopplade samman detta med kön eller genus, ”typiskt så, kvinnligt och manligt då...” Hon var orolig att den här skillnaden mellan dem skulle göra så att de utvecklade en ojämn ansvarsfördelning under hennes föräldraledighet som sedan skulle hålla i sig när båda hade börjat jobba igen.

Vid det andra intervjutillfället tyckte Tina att Niklas hade blivit bättre på att planera framåt och för barnet under sin föräldraledighet men hon hade också upplevt att han prioriterade sitt yrkesarbete över omsorgen om barnet. Därför oroade hon sig över fördelningen av arbete och omsorg i framtiden och speciellt när det gällde vem som skulle vara hemma med sjukt barn (de hade ännu inte behövt vara det eftersom Simon fortfarande var föräldraledig vid intervjutillfället). Anledningen till hennes oro var Niklas arbetsorientering:

Intervjuaren: Vad är det som gör att du blir rädd att det blir du då?

Tina: Därför att jag tjänar mindre. Och för att Niklas... Det här har vi inte pratat om. Men för att Niklas har visat den här lojaliteten mot sitt jobb. 'Nej jag kan inte börja vara föräldraledig i oktober för att det är andra som ska vara föräldralediga från februari', och så tar han hänsyn till det. Jag tror... Ja. 'Jag kan inte för jag har möten då'. Ja.

Tidigare studier har visat en könsskillnad i hur föräldraledighet uppfattas – som frivillig för pappor och obligatorisk för mammor (Almqvist, Sandberg & Dahlgren 2011; Bekkengen 2002). En sådan tolkning är också möjlig av citatet av Niklas ovan där han berättade att en bidragande orsak till att han var beredd att skjuta upp sin föräldraledighet för att anpassa sig till sin arbetsplats var att han skulle ha varit ledig under oktober–mars enligt den ursprungliga planen: ”Gud vilka tråkiga månader. Jag kan nog faktiskt tänka mig att skjuta på min föräldraledighet.” Tinas berättelse om sin oro ovan visar att denna könsskillnad i vad som är obligatoriskt eller frivilligt kan gälla mer generellt för arbete och omsorg. Att avstå från betalt arbete för att kunna ta hand om barnet kan alltså ses som obligatoriskt för mammor men som valbart för pappor.

Motiv bakom föräldraledighet och hur de hänger samman med faktisk ledighet³

I det här avsnittet studerar vi vilka motiv föräldrar lägger fram till sin fördelning av föräldraledigheten samt hur dessa motiv hänger samman med mammors och pappors uttag av föräldraledighet. Motiv bakom föräldraledighet har tidigare oftast studerats med kvalitativa datamaterial och metoder (t.ex. Almqvist 2008; Roman and Peterson 2011). I en av få kvantitativa studier fann Hobson, Duvander och Halldén (2006) att vanliga motiv bakom svenska föräldrars fördelning av föräldraledigheten var pappans yrkesarbete och mammans önskan om att vara hemma längst. I det här avsnittet studerar vi ett antal ytterligare motiv bakom föräldraledigheten. Med hjälp av kvantitativa analyser av surveymaterialet Young Adult Panel Study (YAPS) studerar vi samband mellan olika motiv och hur länge mammor och pappor är föräldralediga. Med hjälp av kvalitativa analyser av de intervjuer med föräldrar som genomförts inom forskarsamarbetet TransParent analyserar vi hur motiv och föräldraledighetens längd länkas samman, alltså vad som kan tänkas ligga bakom de olika motiven och vad som får konsekvenser för fördelningen av föräldraledigheten mellan mammor och pappor.

Samband mellan motiv bakom föräldraledigheten och ledighetens längd

Vi börjar med kvantitativa analyser av motiv bakom föräldraledighetens fördelning och hur de hänger samman med mammors och pappors ledighetslängd. Vi mäter föräldraledighet med det yngsta barnet och ledigheten mäts i veckor. Mammor var i genomsnitt föräldralediga under 49 veckor och pappor 12 veckor med sitt yngsta barn vilket betyder att pappor stod för 19,7 procent av ledigheten. Detta stämmer väl överens med en skattning som Duvander & Viklund (2014) gjort av pappors andel av tiden hemma under barnets första två år.

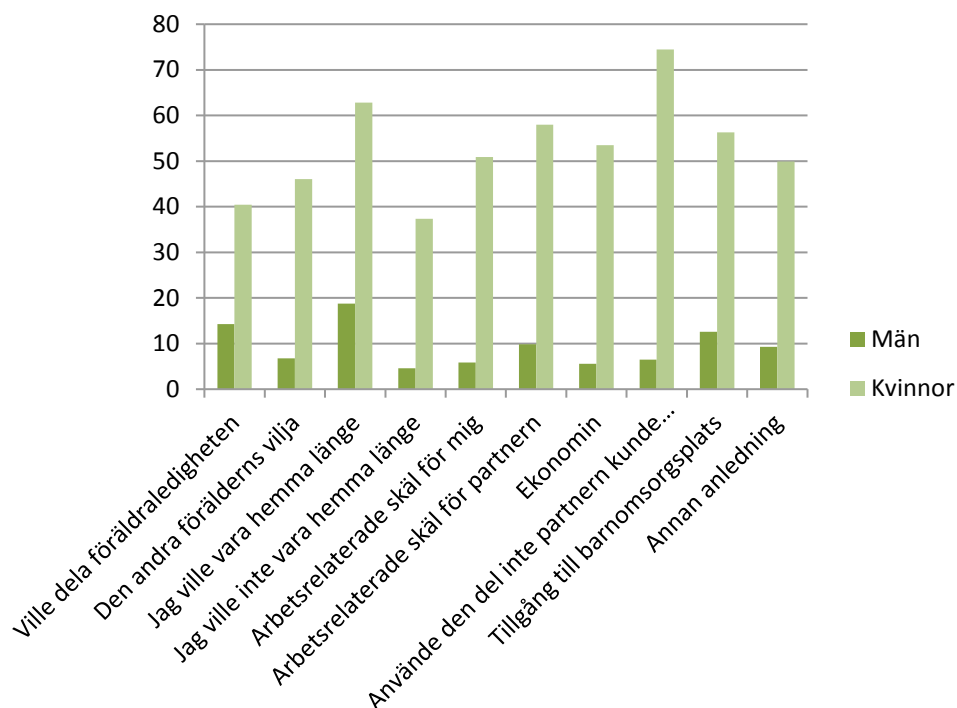
Figur 1 visar skattade ledighetslängder för mammor och pappor som har angett olika motiv för fördelningen av föräldraledigheten. Skattningarna är baserade på resultatet av två OLS-regressioner av sambanden mellan motiv och mannens respektive kvinnans ledighetslängd (se tabell 1). Viktigt att notera är att vi inte analyserar par här utan enskilda mammor och pappor, dvs. mammorna och papporna som angett samma motiv bildar inte par. Minst könsskillnad i ledighetslängd finns bland mammor och pappor som angav att det viktigaste motivet bakom föräldraledighetens fördelning var att de ville dela ledigheten med sin partner eller pappans vilja att vara hemma/inte vara hemma. (Eftersom vi inte analyserar par visas det senare av ledighetslängden bland mammor som angett ”Den andra förälderns vilja” och bland pappor som angett ”Jag ville vara hemma länge” i Figur 1.) I dessa par tog män ut i genomsnitt 14–19 veckors ledighet och mammor 40–46

³ Det här avsnittet baseras på Evertsson, M., Boye, K. & Erman, J. (2015) ”Fathers on call? A study on the sharing of care work among parents in Sweden. A mixed methods approach”, Families And Societies Working Paper Series 27.

veckor. Könsskillnaden är alltså betydlig även i denna grupp av föräldrar. Den största könsskillnaden i ledighetslängd återfinns bland föräldrar som angett att det viktigaste motivet var mammans vilja att vara hemma länge, att pappan inte ville vara hemma, faktorer relaterade till pappans jobb eller hushållsekonomin. I denna grupp tog pappor i genomsnitt ut fem till sju veckors ledighet och mammor 54–63 veckor.

När det gäller betydelsen av arbetsrelaterade faktorer är ett resultat speciellt intressant. När pappor anger att deras yrkesarbete var avgörande för fördelningen av ledigheten så tog de i genomsnitt ut sex veckors ledighet, vilket alltså är hälften så mycket som genomsnittspappan som tog ut 12 veckor. Mammor som anger att deras yrkesarbete var avgörande tog istället ut lite mer ledighet än genomsnittsmamman, 51 veckor jämfört med 49 veckor. Detta visar för det första att det egna yrkesarbetet tycks ha motsatt effekt för kvinnor och män; när mäns arbete anges som motiv så förkortar det deras ledighet men när kvinnors arbete anges så förlänger det deras ledighet. För det andra tyder resultatet på att mäns yrkesarbete får större konsekvens än kvinnors för ledighetens längd (jfr Riksförsäkringsverket 2003).

Figur 1 Genomsnittlig föräldraledighetslängd i veckor för mammor och pappor som angett olika huvudsakliga motiv bakom sitt föräldraledighetsuttag (beräkningar baserade på tabell 1)

Tabell 1 OLS-regression av föräldraledighet (i den naturliga logaritmen av veckor) för kvinnor och män, samband med viktigaste angivna motivet bakom hur föräldraledigheten fördelades mellan respondenten och barnets andra förälder. Kontrollerat för år för senaste föräldraledighet

Viktigaste motivet bakom föräldraledigheten	Männens föräldraledighet	Kvinnans föräldraledighet
Ville dela ledigheten med partnern	Ref.	Ref,
Den andra förälderns vilja att vara hemma/inte vara hemma	-0.74*** (0.13)	0.14 (0.10)
Jag ville vara hemma länge	0.27* (0.14)	0.47*** (0.05)
Jag ville inte vara hemma så länge	-1.33*** (0.24)	-0.05 (0.10)
Arbetsrelaterade skäl för mig	-0.95*** (0.12)	0.26*** (0.07)
Arbetsrelaterade skäl för partnern	-0.43+ (0.23)	0.37*** (0.08)
Ekonomi	-0.97*** (0.12)	0.31*** (0.07)
Jag använde den del av ledigheten inte partnern kunde använda	-0.84*** (0.20)	0.65*** (0.20)
Tillgång till barnomsorgsplats	-0.11 (0.25)	0.37** (0.13)
Annat	-0.56*** (0.16)	0.25*** (0.07)
Konstant	2.93*** (0.09)	3.68*** (0.05)
Justerat R2	0.26	0.20
N	444	404

* p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001

Jämställdhet och faderskapsideal gynnar en jämn fördelning av ledigheten

I nästa steg analyserar vi intervjuerna med förstagångsföräldrar för att utröna hur det kan komma sig att olika motiv bakom föräldraledigheten hänger samman med olika lång föräldraledighet bland mammor och pappor. Syftet är att förstå vilka praktiska förhållanden och vilka idéer och förväntningar som ligger bakom fördelningen av föräldraledighet. Vad gynnar en jämställd fördelning av ledigheten och vad leder föräldrar till en traditionell fördelning?

Trots olikheterna i parens planer och i hur de i praktiken kom att dela på ledigheten (se avsnittet ”Fördelning av föräldraledighet” ovan) så tog alla 20 intervjuade pappor ut föräldraledighet och i regel tog de ut längre ledighet

än pappor i genomsnitt tenderar att göra. Två av de intervjuade papporna tog visserligen bara ut ledighet på halvtid, men då gjorde de det under en längre period, ca ett år. De pappor som tog ut ledighet på heltid tog ut fyra till tio månader vilket kan jämföras med genomsnittet på tre månader bland papporna som deltog i YAPS och genomsnittet bland alla pappor i Sverige som uppskattats till 3,5 månader under barnets första två år (Duvander & Viklund 2014).

För vissa föräldrar var jämställdhet och rättvisa självklara motiv bakom fördelningen av föräldraledighet. De kan jämföras med den kategori av föräldrar i de kvantitativa analyserna ovan som sa att de ville dela föräldraledigheten med sin partner och som tillhörde dem där könsskillnaden i ledighetslängd var minst (se Figur 1). Denna inställning var vanlig bland dem som hade bestämt sig för att dela lika på ledigheten. Dessa par, för vilka en jämställd fördelning av ledigheten var självklar, diskuterade inte huruvida de skulle dela lika på ledigheten utan bara hur länge barnet behövde vara hemma på heltid med en förälder och när föräldrarna skulle bytas av. För Simon och Sara, som hade tagit ut 10 månaders ledighet var, var huvudmotivet bakom fördelningen av ledigheten att båda föräldrarna ville vara hemma med barnet. Det framstod också som rättvist att dela lika, så som Simon förklarar nedan:

Simon: Ja... alltså det... Jag skulle nog ändå vilja säga att det var någon slags tanke om att man ska ha lika stor del i den första tiden egentligen. För att det är ju... ganska mycket man får vara med om när man är hemma med honom om dagarna så där. Man följer ju utvecklingen hela tiden på ett lite annorlunda sätt kanske än om man ser honom på kvällar och helger. /.../ Nej men det kändes naturligt också att dela på det, [dela] liksom rättvist på dagarna också så där.

Ideal kring 'det nya faderskapet' som lägger vikt vid pappors rätt att ägna tid åt och skapa en nära relation med sina barn var viktiga motiv bakom faders önskan om att vara hemma, en önskan som i de kvantitativa analyserna ovan hängde samman med en mindre könsskillnad i ledighetens längd. För Carlos var det viktigt att vara hemma själv med sin son innan han fyllt ett år. Carlos menade att om pappor tar ut föräldraledighet och ägnar mycket tid åt barnet när det är litet så skapar de en nära relation med barnet på lång sikt.

Carlos: Ja. En närhet, precis. Så att det är väl nog kanske i framtiden /.../ alltså jag är en väldigt självständig person men när jag har haft det jobbigt så har jag fått en kram av pappa.

Intervjuaren: Mm. Och det har betytt någonting?

Carlos: Ja. Medan jag ser kompisar som aldrig får någon kram. /.../ Det är såhär... 'Där är pappa', alltså [indikerar ett avstånd med händerna]. Fast det är bra pappor! Det har ingenting... Men det är någon sorts...

Intervjuaren: Någon slags avstånd på något sätt ändå?

Carlos: Ja.

Carlos menade att om män kan visa sina barn, och kanske framförallt sina söner, att det är OK att vara en tröstande och närvarande pappa så kommer barnet att ha lättare att uttrycka känslor som vuxen. Om barnet inte behöver vara självständigt och starkt hela tiden så kommer det att ha lättare att hantera svårigheter och att ta hjälp under svåra perioder, enligt Carlos.

Vikten av att pappor ägnar mycket tid åt småbarn diskuterades inte bara av de par som såg en jämn fördelning av föräldraledigheten som självklar utan också av de par där kvinnan tog ut en längre ledighet än mannen. För två av dessa par innebar 'att dela så lika som möjligt' (som både Emma, Magnus, Karin och Peter uttryckte det) att mamman och pappan var föräldralediga på deltid samtidigt efter att mamman varit heltidsledig under sex månader (Karin) eller ett år (Emma). Ett motiv bakom Karin och Peters fördelning av ledigheten var pappans betydelse för småbarn:

Karin: Vi hade väl en tanke att det skulle vara bra att vi delade. Alltså att det är bra att dela upp det (skratt). Alltså det hade man väl förstått liksom, att pappan är också jätteviktig. Och Peter ville jättegärna vara hemma, så att...

Vi kan alltså se hur jämställdhetsdiskursen och nya faderskapsideal återspeglas i parens tankar kring föräldraledigheten och hur de motiverade sin fördelning av den. Detta ledde ibland till att par där mamman tog ut en längre ledighet på heltid än pappan, och på det viset hade ett relativt traditionellt föräldraledighetsuttag, senare hade ett icke-traditionellt uttagsmönster genom att båda tog ut ledighet på deltid. I Karin och Peters fall innebar detta dessutom att pappan var hemma relativt tidigt i barnets liv, redan efter sex månader.

Traditionella normer ökar skillnaden mellan mammors och pappors ledighet

Intervjuerna med föräldrar visar att moderskapsnormer kan vara en förklaring till det kvantitativa sambandet mellan mammors vilja att vara hemma länge och en kort ledighet bland pappor (se Figur 1). Traditionella uppfattningar om moderskap verkar vara en av anledningarna till att vissa av de intervjuade paren valde att låta mamman vara hemma längre än pappan även när de poängterade att pappan var viktig för barnet. Dessa par beskrev mamman som den förälder som skulle ta hand om barnet mest och som var viktigast för barnet under dess första levnadsår och de tycktes inte mena att åsikten behövde förklaras eller motiveras i någon högre grad – den uppfattades alltså som ganska självklar. Föräldrarnas beskrivningar av moderskapet under barnets först år liknar det som ofta kallas 'det intensiva moderskapet'; ett moderskapsideal som innebär ett stort engagemang vad gäller både tid, energi och självupppoffring (t.ex. Hays 1996). Enligt till exempel Elin var det viktigt att både hon och hennes partner Dan var hemma med barnet, vilket resulterade i att Elin var hemma i 11 månader och Dan i sex månader. I likhet med flera andra som delade på ledigheten på ungefär samma sätt så refererade Elin till hur hon uppfattade att föräldrar vanligtvis fördelar ledigheten när hon motiverade sin och Dans fördelning:

Elin: Men sen tror jag nog att vi var väl så här, nej men mamman är hemma ett år ungefär, det brukar vara så... tror jag. Nej jag vet inte egentligen...

I citatet ser vi återigen en hänvisning till en ettårsnorm för mammors föräldraledighet som vi sett hos flera andra intervjupersoner ovan. Normer kan legitimera en traditionell fördelning av föräldraledigheten och enligt Dan så begränsades hans föräldraledighet av Elins önskan om att vara hemma under det första året. Efter ett års ledighet var Elin redo att lämna över ansvaret för barnet till Dan, berättade han. Även andra föräldrar diskuterade när mamman var redo att börja arbeta igen eller när hon var redo att börja arbeta heltid. Dessa diskussioner visar inte bara hur moderskapsnormer påverkar uppfattningar om omsorgsansvar utan också att mammors känslor och upplevelser kring moderskapet kan begränsa pappors uttag av föräldraledighet. Mammornas upplevelser och vilja överskuggade ibland jämställdhetsideal, vilket Sofie gav ett exempel på. Hennes positiva erfarenhet av att vara föräldraledig fick henne att stanna hemma längre än paret hade planerat, ”Man tyckte man skulle vara jämställd och sen så var det ju ganska mysigt att vara hemma” (Sofie).

Emma och Magnus är ett annat exempel på ett par som poängterade att pappan är viktig för barnet och använde olika strategier för att möjliggöra att pappan ägnade mycket tid åt barnet, samtidigt som de poängterade hur viktig mamman var för omsorgen om små barn. Emma berättade att hon och Magnus hade sett att barn i deras omgivning fick en bättre relation med pappan om han var aktiv i den vardagliga omsorgen. Trots denna erfarenhet hade Emma tagit ut det mesta av föräldraledigheten, ”Jag hade ju hela tiden tänkt att jag ville vara ledig första året, heltid.” (Emma). Under barnets andra levnadsår arbetade både Emma och Magnus halvtid vilket gjorde att de kunde ta mer lika ansvar för barnets omsorg. De var väldigt nöjda med det här upplägget, som var resultatet av att Magnus hade blivit erbjuden en halvtidstjänst efter att han avslutat sina studier trots att han hade tänkt att han skulle arbeta heltid. Emma och Magnus legitimerade indirekt sin ojämna fördelning av föräldraledigheten genom att påpeka hur mycket de delade på omsorgen om barnet efter det första året. Det här paret är ett exempel på hur traditionella moderskapsideal å ena sidan och nya faderskapsideal och jämställdhetsideal å andra sidan kan interagera och skapa uppfattningar om det goda moderskapet och det goda faderskapet som innefattar delar av båda typerna av ideal (jfr Bekkengen 2002; Craig 2006; Wall & Arnold 2007).

Arbetsrelaterade och ekonomiska faktorer

I den kvantitativa analysen ovan såg vi att könsskillnaden i uttag av föräldraledighet var stor bland föräldrar som angett att deras fördelning av ledigheten styrdes av pappans arbetsförhållanden eller av hushållsekonomin (se Figur 1). Analysen av intervjuer med förstagångsföräldrar visar hur mannens och kvinnans yrkesarbete ibland kan uppfattas olika, speciellt i par som är benägna att anamma en traditionell syn på moderskap. Emma och Magnus som vi diskuterade ovan är ett exempel. Vid tiden för den andra intervjun väntade paret sitt andra barn och Emma skulle vara föräldraledig

med detta barn på heltid i ett år så som hon varit med det första barnet. Hon försökte komma på hur de skulle kunna ta hand om barnet själva efter att hon varit föräldraledig så att barnet inte skulle behöva börja i förskolan förrän det var ca 1,5 år gammalt. Emma accepterade Magnus uppfattning att hans arbetsgivare kanske inte skulle låta honom reducera sin arbetstid och hon tycktes inte överväga möjligheten att Magnus skulle vara föräldraledig på heltid. Därför funderade hon på om de skulle kunna skjuta på förskolestarten genom att hon arbetade deltid. Detta kunde fungera, menade Emma, eftersom Magnus ibland jobbade kväll och kunde ta hand om barnet på dagen. I Emmas resonemang prioriterade hon sin roll som mamma högre än sin yrkesroll, medan mannens roller värderades annorlunda och hans yrkesroll prioriterades högst.

Vissa föräldrar beskrev yrkesarbetet och icke-flexibla arbetsgivare som hinder för dem att ta ut föräldraledighet så länge eller på det sätt som de själva ville. Andra beskrev hur en arbetsgivare som var positiv till föräldraledighet underlättade en jämställd fördelning av ledigheten. Lukas, som var föräldraledig i fem månader efter att hans partner Therese varit ledig i ett år, beskrev hur glad han var över att ha en stöttande arbetsgivare:

Lukas: Det var väldigt bra chef/.../ Han sa att det där är bästa tiden, 'det är klart att du ska göra det [vara föräldraledig]', sa han. Och då blev, då blev man ännu mer glad, att man... man fick lov, utan att någon sa någonting emot det.

Några fäder diskuterade hur de skulle ha reagerat om deras arbetsgivare hade varit negativa till deras föräldraledighetsplaner. De hävdade att de inte skulle ha gett efter för arbetsgivarens önskemål utan tvärt om övervägt att söka sig till en annan arbetsgivare. Å ena sidan visar Lukas och andra faders diskussioner av arbetsgivares attityder att pappors rätt till föräldraledighet inte är lika självklar som mammors. Å andra sidan tyder diskussionerna om att lämna en negativ arbetsgivare, även om de är hypotetiska, på att pappors lagstadgade rätt till föräldraledighet kan hjälpa dem att hålla fast vid sina planer och ideal i situationer där deras föräldraledighetsplaner ifrågasätts.

Hushållsekonomi framkom som motiv till att inte dela lika på föräldraledigheten i vissa av intervjuerna, liksom de gjorde i den kvantitativa analysen ovan. Intervjuerna pekar på två viktiga aspekter av kopplingen mellan ekonomiska överväganden och föräldraledighetens fördelning. För det första är ekonomisk nödvändighet en reell orsak till fördelningen av ledigheten i vissa par. För det andra kan det ekonomiska argumentet användas olika beroende på om det är mamman eller pappan som tjänar mest i paret. Ellen och Petter utgör ett exempel på ett par som diskuterade betydelsen av familjens ekonomiska situation för ledighetsfördelningen. De hade från början planerat att fördela ledigheten mer jämnt mellan sig än de i slutänden gjorde. Ellen hade en tillfällig anställning som tog slut under hennes föräldraledighet och samtidigt köpte paret en bostad, vilket förändrade deras ekonomiska situation. Eftersom Petter hade en högre inkomst än Ellen så tog han ut en kortare ledighet än han först planerat och var hemma i fyra månader medan Ellen var hemma dubbelt så länge. Sådär förklarade Petter parets förändrade planer:

Petter: Först hade vi väl tänkt dela på det lite mer har jag för mig... Mest av principskäl liksom, att det ska vara... på samma villkor, så ville vi ändå se till att det inte ska bli så att bara för att jag tjänar mer pengar så ska jag gå och jobba mer. Men... Det är så typiskt. Vi var nog väldigt styrda av ekonomin ett tag. Jag tog fyra månader, för det var det som kändes rimligt liksom ekonomiskt just då. För Ellen, hon var arbetslös... var hon det? Alltså hon började söka jobb i takt med att hon närmade sig slutet på sin mammaledighet. Så hon fick jobb.[...] Men det var inte så lätt. Och då var det lite så där nervöst för pengarna liksom. Och vi hade köpt bostadsrätt, och hade ett behov av att det kom in pengar varje månad.

Enligt Petter betydde Ellens arbetslöshet att deras ekonomiska situation var osäker vilket fick honom att ta ut en kortare ledighet. Ellen lade däremot inte fram den ekonomiska situationen som avgörande och poängterade istället att det varit upp till Petter att bestämma hur han ville vara hemma. ”Jag sa att han fick göra som han ville” sa hon och syftade på att han hade rätt att ta ut halva föräldraledigheten. Detta, och att Petter inte återgick till den ursprungliga planen att dela lika när Ellen fick en anställning i slutet av sin ledighet, pekar på möjligheten att det inte bara var ekonomisk rationalitet som låg bakom Petters beslut.

Ett annat exempel på ett par som diskuterade betydelsen av hushålls-ekonomin var Emma och Magnus, som hade en liten inkomstskillnad till Emmas fördel. Enligt Magnus var parets ekonomiska situation en av anledningarna till att Emma tog ut det mesta av föräldraledigheten. För Emma var det självklart att Magnus inte kunde ta ut någon ledighet under barnets första år eftersom han studerade och därför inte hade arbetat tillräckligt mycket för att få ut inkomstrelaterad ersättning från Försäkringskassan. Dessa två par (Ellen och Petter samt Emma och Magnus) exemplifierar hur det ekonomiska argumentet kan användas för att motivera en könstypisk fördelning av föräldraledigheten både i par där mannen tjänar mer än kvinnan och i par där kvinnan tjänar mer än mannen (jfr Alsarve & Boye 2012; Bekkengen 2002).

Ledighetens konsekvenser⁴

I det här avsnittet genomför vi kvantitativa analyser av surveydata från YAPS och Tid och Pengar där vi studerar de statistiska sambanden mellan föräldraledighet och engagemang i omsorg, hushållsarbete och yrkesarbete bland pappor (som inte är föräldralediga vid tiden för undersökningen). Vidare analyserar vi kvalitativa intervjuer med förstagångsföräldrar från TransParent för att förstå vilken betydelse föräldraledigheten kan ha för pappors engagemang i barn och hem. Upplever de intervjuade föräldrarna att insikter, erfarenheter osv. under föräldraledigheten har haft betydelse

⁴ Det här avsnittet baseras delvis på två publikationer: 1) Evertsson, M., Boye, K. & Erman, J. (2015) ”Fathers on call? A study on the sharing of care work among parents in Sweden. A mixed methods approach”, Families And Societies Working Paper Series 27, och 2) ett bokkapitel som Jenny Alsarve, Katarina Boye och Christine Roman skriver för TransParent, se vidare not 2.

för hur de organiserar vardagslivet när båda föräldrarna har börjat yrkesarbete igen?

Föräldraledighetens koppling till arbete och omsorg

Vi studerar sambandet mellan pappors föräldraledighetslängd och deras andel av omsorgen om barn i hushållet när båda föräldrarna är åter i yrkesarbete efter föräldraledighetsperioden med hjälp av en analys av data från YAPS. Omsorgsarbete mäts med frågor om vem av föräldrarna som oftast lägger barn på kvällen, har kontakt med förskola eller skola, stannar hemma när ett barn är sjukt samt köper och tar hand om barnets/barnens kläder. Svaren summeras till ett index där negativa värden indikerar att mamman utför omsorgssysslor oftare än pappan och positiva värden indikerar att pappan utför dessa sysslor oftare än mamman. Värdet 0 visar att paret delar lika på alla sysslor. I teorin kan indexet anta värden från -8 , vilket indikerar att mamman är den som oftast utför samtliga sysslor som ingår i indexet, och $+8$ som indikerar att pappan oftast utför samtliga sysslor. I praktiken löper indexet dock från -8 till $+4$, dvs. det finns mammor, men inte pappor, i materialet som oftast är den som utför samtliga sysslor. Medianvärdet på indexet är -1 vilket visar att det är vanligt att mamman utför lite mer omsorgsarbete än pappan, men värdet ligger ändå nära 0 vilket indikerar att föräldrar tenderar att fördela de ingående omsorgssysslorna ganska jämnt mellan sig.

I tabell 2 visar vi resultatet av en OLS-regression där fördelningen av omsorgsrelaterade sysslor är beroende variabel och oberoende variabler läggs in stegvis i modell 1–6. Negativa koefficienter innebär att respektive variabel hänger samman med att pappornas andel av sysslorna minskar medan en positiv koefficient hänger samman med att pappornas andel ökar. Analysen visar att pappor utför en större andel av omsorgen ju högre mammans inkomst är och ju längre hennes arbetstid är (se modell 3 och 4). Det är möjligt att motiven till föräldraledighetens fördelning har betydelse för omsorgsfördelningen och därför har vi testat att inkludera de olika motiven som föräldrarna angav och som vi analyserade närmare i avsnittet (ovan) om föräldrars motiv bakom sitt ledighetsuttag. Det är framförallt mammans önskan om att vara hemma länge som hänger samman med omsorgsfördelningen (se modell 6). I par där mammans önskan om att vara hemma länge var den viktigaste orsaken till hur mycket föräldraledighet föräldrarna tog ut var fördelningen av omsorg mer traditionell än i andra par också efter ledighetens slut.

Med hänsyn tagen till skillnader mellan mammans och pappans utbildning, inkomst och yrkesarbetstid, liksom till antal barn i hushållet och pappans ålder så visar analysen i tabell 2, modell 6 ett tydligt samband mellan hur länge pappan varit föräldraledig och hur paret fördelar omsorgen om barn när ingen av föräldrarna längre är föräldraledig. Ju längre pappan har varit hemma, desto mer sannolikt är det att omsorgen fördelas jämnt mellan föräldrarna eller att pappan utför mer av omsorgen än mamman gör.

Tabell 2 OLS-regression av pappors engagemang i omsorgen om barn i familjen(a)

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
Mannens ålder	0.01 (1.21)	0.01 (1.22)	0.01 (0.58)	0.01 (0.72)	0.00 (0.40)	0.00 (0.11)
1 barn (referenskategori)						
2 barn	-0.17 (1.41)	-0.21+ (1.71)	-0.14 (1.11)	-0.13 (1.08)	-0.14 (1.15)	-0.08 (0.53)
3 eller fler barn	-0.13 (0.86)	-0.18 (1.23)	-0.09 (0.60)	-0.11 (0.74)	-0.11 (0.76)	-0.02 (0.11)
Kvinnan högutbildad (b)		0.20+ (1.83)				
Mannen högutbildad (b)		-0.06 (0.52)				
Kvinnans årsinkomst (c)			0.09** (3.08)		0.04 (1.31)	0.04 (1.05)
Mannens årsinkomst (c)			-0.03 (0.73)		0.01 (0.36)	0.02 (0.49)
Kvinnans yrkesarbetstid, timmar/vecka				0.01*** (3.85)	0.01* (2.50)	0.01* (2.29)
Mannens yrkesarbetstid, timmar/vecka				-0.01+ (1.96)	-0.01* (2.01)	-0.01+ (1.79)
Kvinnans önskan om att vara hemma länge						-0.26* (2.10)
Kvinnans föräldraledighet i veckor (logaritmerad) (d)	-0.19+ (1.90)	-0.16+ (1.67)	-0.14 (1.34)	-0.18+ (1.89)	-0.17 (1.60)	-0.13 (1.02)
Mannens föräldraledighet i veckor (logaritmerad) (d)	0.47*** (8.27)	0.42*** (7.19)	0.43*** (7.36)	0.42*** (7.57)	0.42*** (7.24)	0.40*** (5.70)
Konstant	-0.83 (1.41)	-0.85 (1.43)	-0.89 (1.41)	-0.58 (0.95)	-0.57 (0.84)	-0.52 (0.67)
R2	0.22	0.22	0.24	0.26	0.26	0.28
N	332	327	328	332	328	256

+ $p < 0.1$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

(a) Beroende variabel är ett index över vem av föräldrarna som oftast utför fyra omsorgsrelaterade sysslor där -8 innebär att kvinnan oftast utför samtliga sysslor och +8 innebär att mannen oftast utför samtliga sysslor. (b) Högutbildad=innehar universitetsexamen. (c) Årsinkomst indelad i åtta kategorier från <100 000 kr till >500 000 kr. (d) Gäller föräldraledighet med det yngsta barnet.

I nästa steg genomför vi analyser på surveymaterialet Tid och pengar för att studera samband mellan pappors uttag av föräldraledighet och deras engagemang i hushållsarbetet. Föräldraledighet mäts här som mannens andel av parets totala föräldraledighet under barnets första två levnadsår (som vi beskriver i avsnittet om data och metod så ingår föräldrar med ett barn fött antingen 2004 eller 2009 och ledigheten gäller detta barn). Vi mäter hur stor andel mannen utför av ett antal rutinhushållssysslor: laga mat,

handla mat, städa och tvätta. Svaren på frågorna om dessa sysslor har summerats till ett index där -8 innebär att kvinnan alltid är den som utför alla dessa sysslor och 8 innebär att mannen alltid utför alla sysslorna. Värdet 0 innebär att paret delar lika på alla sysslor. Medelvärdet på indexet är $-1,6$ vilket innebär att det är vanligt att kvinnan utför rutinhushållsarbete något oftare än mannen. Förutom att mäta vem som oftast utför hushållssysslor så mäter vi också vem som oftast planerar hushållsarbetet. Måttet utgörs av ett index som gäller samma sysslor och antar samma värden som måttet på utförande av hushållsarbetet. Medelvärdet på måttet på planering av hushållsarbete är $-2,3$ dvs. det är vanligare att kvinnan tar ett större ansvar för planering än att mannen gör det. Måttet på planering av hushållsarbetet korrelerar starkt med måttet på utförande ($r=0.83$) men det är ändå vanligare att kvinnan har huvudansvar för planeringen än att hon har huvudansvar för det faktiska utförandet (jfr medelvärdena $-2,3$ för planering och $-1,6$ för genomförande).

I tabell 3 redovisar vi OLS-regressioner där ansvarsfördelningen när det gäller planering (modell 1) och genomförande (modell 2) av hushållsarbete är beroende variabel. Både planering och genomförande av hushållsarbete är mer jämnt fördelat i hushåll där antingen kvinnan eller mannen är högutbildad. Om mannen är född i Sverige är fördelningen av utförande av hushållsarbete något mindre jämn än om han är född utomlands medan fördelningen av planering inte skiljer sig åt mellan svensk- och utlandsfödda. Fördelningen av planering och utförande varierar inte med kvinnans inkomst året före barnets födelse och inte heller med huruvida barnet föddes 2004 eller 2009.

Analysen i tabell 3 visar att fördelningen av såväl planering som genomförande av hushållsarbete har ett starkt samband med mannens andel av föräldraledigheten under barnets första två år. Ju större andel av ledigheten han tagit ut, desto jämnare fördelar paret planering och genomförande av hushållsarbetet mellan sig.

I en ytterligare analys som vi inte redovisar i tabell undersökte vi vad som händer om vi bara inkluderar par där antingen kvinnan eller mannen har en högskoleutbildning. Dessa par tenderar att tycka att jämställdhet är viktigt och de är bland annat därför mest benägna att dela lika på föräldraledigheten och också att dela lika på hushållsarbetet oavsett hur de fördelat ledigheten. Denna analys gav samma resultat som den som vi presenterar i tabell 3. Att sambandet mellan fördelning av föräldraledighet och hushållsarbete även existerar bland de högutbildade tyder på att det inte bara uppstår på grund av att pappor med jämställda attityder tenderar att både ta ut mycket föräldraledighet och, oberoende av detta, vara engagerade i hushållsarbetet.

Tabell 3 OLS-regression av fördelningen av planering (Modell 1) och utförande (Modell 2) av rutinartat hushållsarbete (a)

	Modell 1 Planering av hushållsarbete	Modell 2 Utförande av hushållsarbete
Barnet fött 2004 (Ref.=2009)	-0.07 (0.12)	-0.11 (0.11)
Pappan född i Sverige	-0.22 (0.19)	-0.35* (0.17)
Mamman högutbildad (b)	0.33* (0.14)	0.33** (0.12)
Pappan högutbildad (b)	0.45*** (0.13)	0.41*** (0.12)
Mammans årsinkomst, 1000 SEK (c)	0.00 (0.00)	0.00 (0.00)
Pappans andel av föräldraledigheten (d)	3.09*** (0.34)	2.90*** (0.30)
Konstant	-3.17*** (0.24)	-2.28*** (0.21)
R2	0.08	0.09
N	1,822	1,884

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

(a) Beroende variabel i modell 1 är ett index över vem av föräldrarna som oftast planerar fyra rutinartade hushållssysslor där 8 innebär att mannen oftast utför samtliga sysslor och -8 innebär att kvinnan oftast utför samtliga sysslor. I modell 2 är den beroende variabeln ett index för samma sysslor och med samma värden men som istället visar vem som oftast utför sysslorna. (b) Högutbildad=minst 2 års utbildning utöver gymnasiet. (c) Årsinkomst året före barnets födelse. (d) Föräldraledighet under barnets första två år.

Det är väsentligt mycket vanligare att mammor än att pappor arbetar deltid (Statistiska centralbyrån 2016). Deltidsarbete bland pappor kan därför ses som ett tecken på att de är beredda att avstå yrkesarbete och inkomst för att ta ett större ansvar för barn och hem. Vi analyserar deltidarbete bland pappor i Tid och pengar. När det gäller huruvida pappor arbetar eller har arbetat deltid så har vi information både om pappor som deltog som huvudrespondenter och om kvinnliga huvudrespondenters partners. När det gäller skälet till deltiden så har vi information endast om de pappor som deltog som huvudrespondenter. Bland papporna som angav att de arbetade deltid eller hade gjort det tidigare under småbarnsåren angav 70 procent att de gjorde det på grund av föräldraskapet. De vanligaste anledningarna relaterade till föräldraskap är att pappan vill tillbringa mer tid med sitt barn och att han inte vill att barnet ska få så långa dagar på förskolan. Sannolikheten att pappan i en familj har arbetat deltid någon gång under barnets liv analyseras med logistisk regression och resultatet presenteras i tabell 4. I den här analysen innebär koefficienter över ett att sannolikheten ökar medan koefficienter under ett innebär att sannolikheten minskar. En pappas deltidarbete är inte relaterat till mammans inkomst eller huruvida pappan är född i Sverige eller utomlands. Däremot är sannolikheten att pappan arbetat deltid

högre om han har en högre utbildning än om han har en lägre utbildning och, centralt för temat för detta avsnitt, sannolikheten ökar ju större andel av föräldraledigheten som pappan har tagit ut.

Tabell 4 **Logistisk regression av oddset för att pappan har arbetat deltid någon gång under barnets liv**

Barnet fött 2004 (Ref.=2009)	1.20 (0.13)
Pappan född i Sverige	0.99 (0.17)
Mammans årsinkomst, 1000 SEK ^a	1.00 (0.00)
Pappan högutbildad ^b	1.65*** (0.18)
Pappans andel av föräldraledigheten ^c	3.34*** (0.99)
N	1,900

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$ ^a Årsinkomst året före barnets födelse. ^b Högutbildad=minst 2 års utbildning utöver gymnasiet. ^c Föräldraledighet under barnets första två år.

Sammanfattningsvis finns det tydliga samband mellan pappors föräldraledighetsuttag och deras engagemang i omsorg om barn och hem. Ju mer föräldraledighet pappor har tagit ut, desto mer av omsorgen om barn och planeringen och genomförandet av hushållsarbete står de för och desto högre är sannolikheten att de avstår betalt arbete och arbetar deltid för att kunna ägna mer tid åt barnen.

Hur fäders föräldraledighet kan påverka omsorgsfördelningen

Som vi nämnde tidigare så kan de statistiska sambanden som vi funnit ovan bero både på selektion av familjeorienterade män in i lång föräldraledighet och stort engagemang i barnen, och på att föräldraledigheten påverkar hur män förhåller sig till barn och betalt och obetalt arbete. Analyser av intervjuerna med förstagsångsföräldrar visar flera mekanismer som kan ligga bakom sambanden i den mån det handlar om orsakssamband.

De intervjuade föräldrarna upplevde att relationen mellan pappan och barnet hade förändrats under pappans föräldraledighet. Både mammor och pappor beskrev hur barnet efter pappans ledighet vände sig lika mycket till båda föräldrarna och pappor upplevde att barnets tillit till dem hade ökat under ledigheten. Dan hade varit föräldraledig i sex månader efter sin partner Elins 11 månaders ledighet. Han hade studerat och arbetat heltid under Elins ledighet och ångrade att han hade haft så mycket att göra under den viktiga perioden i deras liv. Så här beskrev Dan sin erfarenhet av att vara föräldraledig:

Dan: Det bästa jag gjort någonsin. Jätteroligt. Och... då... fick man knyta an med sin dotter som jag inte hade gjort innan. Så det är jätteviktigt. Det rekommenderar jag alla. Jag pluggade ju... väldigt

mycket, så att jag... samtidigt som jag jobbade heltid, när vi fick barn. Första året egentligen, så att... Ja, första året. Så att Elin fick ju ta majoriteten av arbetet... där hemma. Så det blev väldigt stor skillnad. Så det var bra [att vara föräldraledig].

Lena, vars partner Carlos hade varit föräldraledig i åtta månader, uppfattade att de flesta av deras vänner delade ganska lika på omsorgen, hushållsarbetet osv. på samma sätt som Lena och Carlos. Däremot hade hon upplevt att människor i sociala kontexter där hon och Carlos sällan befann sig blev förvånade över den nära relationen mellan Carlos och deras son Liam:

Lena: Vi var på ett dop där liksom, i det här sammanhanget när de familjerna som de [vars barn blev döpt] umgås med då gör på ett helt annat sätt där de tycker att det är jättemärkligt att Liam... Liam var under den perioden väldigt, väldigt pappig och bara med sin pappa och... Alltså man kan känna av såna tendenser... liksom vibbar i vissa sammanhang men... Och det får man ju inte glömma att det är så samhället... Det är lätt att bara leva i sin egen lilla värld där det finns ideal och sådär men liksom, det där finns ju ute i samhället överallt så, vem barnet ska gå till när det är ledset eller sådär.

Enligt de traditionella normer som råder i kontexter där Lena och Carlos vanligtvis inte befinner sig så förväntas mamman ha en närmare relation till barnet än pappan har. När ett barn istället vänder sig mest till pappan så skapar det uppmärksamhet och förvåning, även om människor sällan säger någonting om det rakt ut, som Lena senare påpekade. Att befinna sig i en sådan kontext påminde Lena om att normerna är relativt traditionella i stora delar av samhället och att hennes egna jämställda ideal framförallt finns i sådana kretsar som hon oftast rör sig i. Man väljer sina vänner vilket gör att man inte uppfattar normer och värderingar i andra delar av samhället, resonerade hon.

Både pappor och mammor beskrev hur de under sin föräldraledighet hade insett hur stor ansträngning som krävs för att ta hand om ett litet barn och hushållet på egen hand. Petter liknade föräldraledigheten vid att ha jour 24 timmar om dygnet. Som Petters partner Ellen förklarar nedan så fick båda föräldrarna uppleva hur det är att vara den som är hemma med barnet hela dagen och hur det är att vara den som lämnar familjen för att jobba:

Ellen: Jag tror jag tog det väldigt bra, liksom, bara börja jobba och komma in i det livet igen. Det som var tråkigt var att då blev det ju tvärt om, det var Petter som var ganska hyper när man kom hem, och tvärtom jag som var trött. Så det som var otroligt bra med att han var pappaledig var att man förstod ju varandra. För de tjafsar som kanske uppstod när jag var mammaledig och han jobbade... Helt plötsligt så fick man leva varandras liv. Man bytte ju plats. Det... var bra (skratt).

Pappors föräldraledighet tycks alltså bidra till insikter och vanor såväl bland pappor som bland mammor och barn och också öka förståelsen och förbättra kommunikationen mellan föräldrarna genom att de får liknande erfarenheter och, som Ellen uttryckte det, får ”leva varandras liv.”

Förutom att föräldrarna upplevde att föräldraledigheten hade betydelse för relationen mellan far och barn så upplevde de också att omsorgsfördelningen mellan föräldrarna både under och efter föräldraledigheten påverkade barnet. Flera av föräldrarna berättade att deras barn tenderade att favorisera den förälder som tillbringade mest tid med barnet. Det verkar med andra ord finnas ett ömsesidigt beroende mellan föräldrarnas omsorgsfördelning och barnets beteende. I ena änden av spektrumet fanns familjer där barnet föredrog mamman när det behövde omsorg, tröst osv. Föräldrarna i dessa familjer kopplade samman barnets beteende med en (tidigare) ojämn fördelning av omsorgen mellan föräldrarna. Så här svarade Kristina på frågan om hur hon och Lars fördelade omsorgen om sin dotter mellan sig:

Kristina: Ja, det är ungefär som det var när vi var föräldralediga. Eller vad ska man säga, hon har hela tiden varit mest med mig. Tröst och så det kan hon ju ta av honom också, men just nätterna har hon... då söker hon sig till mig liksom. Sen är det väl också för att jag vaknar mycket lättare, så att jag tar upp henne direkt, eller... Sen ibland så... har hon varit ensam... Det har väl knappt hänt att de varit ensamma någon natt... tror jag. Men det har ju vi varit i och för sig, hon och jag har ju varit mer... Så det har ju blivit mig som hon har sökt sig till så. Och sen blir det ju, om han är själv med henne, då är det inga problem. Då söker hon sig ju till honom precis lika bra. Men är det vi båda, då går hon hellre till mig så.

Enligt Kristina hade barnet alltid varit mer med henne än med Lars och det gällde speciellt under spädbarnstiden då barnet var väldigt fäst vid Kristina. Som vi ser i citatet så kopplade Kristina ihop barnets benägenhet att vända sig till henne på natten med det faktum att barnet aldrig varit ensamt med Lars på natten. Dessutom berättade både Kristina och Lars att Lars hade svårt att vakna och att Kristina därför brukade ta hand om barnet på nätterna medan Lars tog hand om barnet på morgonen istället. Både Kristina och Lars upplevde att det var vanligt att pappor hade svårare att vakna när barnet vaknade på natten och Kristina kallade sin benägenhet att vakna av barnets ljud en ”instinkt”:

Kristina: Så att det är väl lite... instinkt kanske, jag vet inte. Men så har man ju också hört från andra, att männen har svårt att vakna på natten, och vi kvinnor, vi kan ju inte förstå hur de inte kan höra det liksom.

Det finns en intressant skillnad mellan hur Kristina och Lars tolkade hur olika lätt de hade att vakna av barnet. Medan Kristina var övertygad om att Lars verkligen försökte höra barnet och vakna så menade Lars att han innerst inne visste att Kristina skulle vakna och ta hand om barnet och att det var en anledning till att han själv inte vaknade. Han var ganska säker på att han skulle vakna om han var ensam med barnet, berättade han. En möjlig tolkning är att parets sammankoppling av sina olika beteenden med inboende könsskillnader legitimerade skillnaden mellan dem, vilket gjorde det lättare för Lars att lämna över ansvaret till Kristina.

I andra änden av spektrumet av ömsesidigt beroendet mellan omsorgsfördelning och barnets beteende fanns familjer där föräldrarna delade lika på omsorgen men där barnet favoriserade en förälder i vissa situationer eller

där barnets preferens varierade med tiden beroende på vem av föräldrarna som för tillfället tillbringade mest tid med barnet. Lena var en av dem som upplevde detta, ”Det märks så otroligt snabbt på Liam [barnet] om det blir en liten obalans, för då direkt så blir han väldigt mammig eller väldigt pappig [...] så man får ju direkt stå sitt kast.” Magnus hade en liknande erfarenhet. Han beskrev att hans dotter hade varit väldigt fäst vid mamman Emma när hon var föräldraledig på heltid under barnets första år. Snart efter att Magnus börjat vara föräldraledig på halvtid under dotterns andra år förändrades hennes beteende och hon blev mindre fäst vid Emma. Enligt dessa föräldrars erfarenheter kan alltså pappors föräldraledighet och deltagande i barns omvårdnad ha betydelse för barns beteende och hur trygga de är med båda sina föräldrar. Detta var också en av fördelarna som Ellen beskrev med att hennes partner Petter varit föräldraledig (han var hemma i fyra månader efter Ellens åtta månaders ledighet), ”För att... Alexander [barnet]... har ju haft del av båda sina föräldrar, och det märker man på honom, för han är trygg hos båda två.”

Slutsatser och diskussion

I den här rapporten använder vi oss av flera datamaterial och analysmetoder för att studera dels generella mönster i arbetsfördelningen i föräldrapar, dels mekanismerna bakom dessa mönster. Vi fokuserar specifikt på föräldraledighetens fördelning och konsekvenser senare under småbarnsåren. För det första undersöker vi vad som försvårar respektive möjliggör faders föräldraledighet genom att studera vilka normer, ideal och praktiska överväganden som ligger bakom föräldrars fördelning av föräldraledigheten. Vi studerar de motiv föräldrar lägger fram till sin fördelning av föräldraledigheten och hur dessa motiv hänger samman med hur lång ledighet mammor och pappor tar ut. För det andra undersöker vi möjliga konsekvenser av fördelningen av föräldraledigheten för hur föräldrar fördelar omsorg, betalt och obetalt arbete mellan sig när båda är tillbaka i arbetslivet efter föräldraledighetens slut. Vi studerar vilka mekanismer som skulle kunna ligga bakom det statistiska sambandet mellan mäns föräldraledighet och deras engagemang i barn och hem.

Kvantitativa analyser av surveydata visar att könsskillnaden i uttag av föräldraledighet är minst om den viktigaste orsaken till fördelningen av ledigheten är att föräldrarna vill dela på ledigheten eller att pappan vill vara hemma länge. Kvalitativa analyser av intervjuer med förstagångsföräldrar visar att par som vill dela lika på ledigheten kan se jämställdhet i fördelning av arbete och omsorg i familjen som någonting självklart. Att dela lika på ledigheten och senare på omsorgen under småbarnsåren blir då ingenting som behöver diskuteras explicit. Kopplade till en jämn fördelning av föräldraledighet och omsorg är också ideal kring 'det nya faderskapet' eller 'den barnorienterade maskuliniteten' (Bekkengen 2002). Detta faderskap innebär liknande engagemang i praktisk omsorg om barnet och en liknande relation till barnet som moderskapet förväntas innebära. I likhet med liknande intervjustudier från ett antal europeiska länder (Grunow & Evertsson 2016) visar våra analyser betydelsen av den socialpolitiska och institutionella kontexten för föräldrars möjligheter att göra verklighet av sina ideal. Mäns rätt till föräldraledighet är naturligtvis en förutsättning för att de ska vara hemma med barnet. Dessutom verkar den lagstadgade rättigheten kunna stärka män i sin strävan att följa jämställda ideal.

Våra analyser visar att pappors andel av omsorgen om barnen är större ju längre föräldraledighet de har tagit ut och detsamma gäller deras andel av både planering och utförande av hushållsarbete (jfr Almquist & Duvander 2014; Boye 2008; Haas & Hwang 2008; Kotsadam & Finseraas 2011). Pappor är också mer benägna att arbeta deltid ju längre deras ledighet har varit. De här statistiska sambanden skulle kunna bero på att föräldraledigheten påverkar papporna eller familjedynamiken på något sätt. Det är också möjligt att sambanden beror på selektion av vissa pappor in i både lång ledighet och ett stort engagemang i barn och hem. Vi kan inte veta om det förra gäller, och sambanden är kausala, eller om det senare gäller och

sambanden är skensamband. Det troliga är att det är lite av varje, dvs. att sambanden delvis är kausala och delvis beror på selektion.

Våra analyser av intervjuer med föräldrar pekar på möjliga mekanismer som skulle kunna bidra till kausala samband. För det första upplevde föräldrarna att relationen mellan pappan och barnet utvecklades och fördjupades under pappans ledighet. Detta skulle kunna leda till att pappan blir mer trygg i sin relation med barnet och därmed ägnar mer tid åt barnet. Våra resultat tyder på att ledigheten också kan påverka barnet. Föräldrarna upplevde att barnet blev tryggare med pappan och mer benäget att vända sig till honom efter hans ledighet. För det andra upplevde både mammor och pappor att de fick insikter om vad som krävs för att ta hand om barn och hem under sin föräldraledighet. Pappors ledighet kan alltså bidra till att pappor i likhet med mammor blir bra på att se såväl barnets behov som vad som behöver göras i hemmet. För det tredje upplevde de intervjuade föräldrarna att pappors ledighet ökade förståelsen mellan föräldrarna eftersom de fick samma erfarenheter. Detta skulle också kunna bidra till att pappor ökar sin insats i omsorgen och hushållsarbetet och att föräldrarnas uppfattning om vad som behöver göras, prioriteringar osv. blir mer lika.

Våra analyser visar vad som kan bidra till jämställdhet och ett delat föräldraskap. De pekar också på faktorer som bidrar till traditionell arbetsfördelning och traditionella moder- och faderskapspraktiker. Skillnaden i uttag av föräldraledighet är stor om mammans vilja eller pappans ovilja att vara hemma var den viktigaste orsaken till hur ledigheten fördelades. Analyser av djupintervjuerna visar hur moderskapsnormer kan ligga bakom detta samband genom att de begränsar mäns uttag av föräldraledighet.

De intervjuade föräldrarna upplevde att det finns en ettårsnorm för mammors föräldraledighet. Mammans vilja att vara hemma det första året satte ibland ramarna för pappors ledighet. Mammor som var hemma kortare än ett år upplevde att de bröt mot förväntningar och att andra kunde reagera negativt eller med förvåning över deras val. Analyserna av intervjuerna tyder också på att föräldrar ibland ger mammans upplevelser under sin ledighet företräde både framför pappans önskan om att vara hemma och framför jämställdhetssträvanden i paret. Sådana prioriteringar bidrog, tillsammans med faktorer kopplade till arbete och ekonomi, till att par som ville dela lika men vara flexibla i sina föräldraledighetsplaner i slutänden oftast lät mamman vara hemma längre än pappan. När paren var uttalat öppna för förändringar av sina planer kan traditionella normer och ideal få mer spelrum än när paren var bestämda i sin uppfattning att de skulle dela lika. Detta gällde trots att jämställda ideal och idéer om det nya faderskapet var centrala för båda grupperna. Det är dock också möjligt att de par som ville vara flexibla såg fler osäkerhetsmoment kring sin föräldraledighet än de par som var bestämda i sina planer. Vi ser också hur föreställningar om inneboende könsskillnader kan legitimera en ojämn fördelning av omsorg och underlätta för pappan att lämna över ansvar till mamman. Sådana idéer kan, tillsammans med ideal kring intensivt moderskap, bidra till att föräldraledighet och omsorg ses som obligatoriskt för mammor men valbart för pappor (jfr Almqvist, Sandberg & Dahlgren 2011; Bekkengen 2002).

Skillnader i vad föräldrar uppfattar som obligatoriskt kan också vara en av anledningarna till att könsskillnaden i uttag av föräldraledighet är stor när föräldrar anger att mannens arbetsituation eller hushållsekonomin var det viktigaste motivet bakom föräldrarnas fördelning av föräldraledigheten. I intervjuerna framkom situationer där föräldrarna tycks värdera kvinnors och mäns yrkesarbete olika. Det verkade i vissa fall vara ganska självklart att mamman skulle avstå yrkesarbete för barnets skull medan det inte var självklart att pappan skulle göra en liknande prioritering. Analyserna visar också hur en inkomstskillnad i paret kan motivera en traditionell fördelning av föräldraledigheten oavsett om det är mamman eller pappan som tjänar mest (jfr Alsarve & Boye 2012; Bekkengen 2002).

Sammanfattningsvis visar våra analyser hur normer, ideal och praktiska omständigheter får betydelse för fördelningen av såväl föräldraledighet som omsorg, hushållsarbete och betalt arbete bland föräldrar. En viktig insikt är att traditionella och jämställda ideal existerar sida vid sida, något som får konsekvenser för uppfattningar om det goda moder- och faderskapet. I denna interaktion mellan tradition och jämställdhet konstrueras moderskapet och faderskapet som likvärdiga men inte lika. Detta gäller inte minst under barnets första år. Intervjuerna pekar också på hur pappors föräldraledighet kan ha betydelse för relationen mellan pappan och barnet och för såväl pappors som mammors och barns erfarenheter vilket kan bidra till att pappor tar ett större ansvar för barn och hem efter sin ledighet. Den könsneutrala föräldraförsäkringen har hjälpt de intervjuade föräldrarna att genomföra jämställda ideal och ideal kring det nya faderskapet i praktiken. Dessa ideal omformas därmed till erfarenheter som ofta i våra intervjuer har stärkt föräldrarna i sin uppfattning om fördelarna med ett delat föräldraskap.

Referenser

- Acker, J. (1990). "Hierarchies, jobs, bodies: A theory of gendered organizations", *Gender & Society* 4, 139-158
- Aisenbrey, S., Evertsson, M. & Grunow, D. (2009) "Is there a Career Penalty for Mothers' Time Out? A Comparison of Germany, Sweden and the United States", *Social Forces* 88, 573-606.
- Almqvist, A-L. & Duvander, A-Z. (2014). "Changes in Gender Equality? Swedish Fathers' Parental Leave, Division of Child Care and Housework", *Journal of Family Studies* 20(1), 19-27.
- Almqvist, A-L. (2008). "Why Most Swedish Fathers and Few French Fathers Use Paid Parental Leave: An Exploratory Qualitative Study of Parents", *Fathering* 6(2), 192-200.
- Almqvist, A-L., Sandberg, A., & Dahlgren, L. (2011). "Parental Leave in Sweden: Motives, Experiences and Gender Equality among Parents", *Fathering*, 9(2), 189-206
- Alsarve, J., Boye, K. & Roman, C. (2016). "The crossroads of equality and biology. The child's best interests and constructions of motherhood and fatherhood in Sweden". I Grunow, D. & Evertsson, M. (red.) *Couples' Transitions to Parenthood: Analysing Gender and Work in Europe*. Edward Elgar Publishing.
- Alsarve, J. & Boye, K. (2012). "Inte bara jämställdhet. Beslutet om föräldraledighet, moderskaps- och faderskapsideal och idéer om barns bästa", *Sociologisk Forskning* 49(2), 103-128.
- Angelov, N., Johansson, P. & Lindahl, E. (2013). "Gender Differences in Sickness Absence and the Gender Division of Family Responsibilities", IZA Discussion Paper No. 7379.
- Bekkengen, L. (2002). *Man får välja: Om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Stockholm: Liber.
- Bergman, H. & Hobson, B. (2002). "Compulsory fatherhood: the coding of fatherhood in the Swedish welfare state". In Hobson, B. *Making Men into Fathers. Men, Masculinities and the Social Politics of Faterhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boye, K. & Evertsson, M. (2014). "Vem gör vad när? Kvinnors och mäns tid i betalt och obetalt arbete". I Evertsson, M. & Magnusson, C. (red.) *Ojämlighetens dimensioner. Uppväxtvillkor, arbete och hälsa i Sverige*. Stockholm: Liber.

- Boye, K. (2008). "How children impact on parents' division of labour: A longitudinal study of changes in housework following the birth of a child". I Boye, K. *Happy hour? Studies on well-being and time spent on paid and unpaid work*. Swedish Institute for Social Research No. 74. Stockholm University.
- Boye, K. (2010). "Time spent working. Paid work, housework and the gender difference in psychological distress", *European Societies*, 12 (3), 419-442.
- Boye, K., Halldén, K. & Magnusson, M. (2017). "Stagnation only on the surface? The implications of skill and family responsibilities for the gender wage gap in Sweden, 1974–2010", *The British Journal of Sociology* 68(4), 695-619.
- Bygren, M. & Duvander, A-Z. (2006). "Parents' workplace situation and fathers' parental leave use", *Journal of Marriage and Family* 68(2), 363–372.
- Chronholm, A. (2007). "Fathers' experience of shared parental leave in Sweden", *Recherches sociologiques et anthropologiques* 38(2), 9–25.
- Craig, L. (2006). "Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with their children", *Gender & Society* 20(2), 259–81.
- Daly, K. (2002) "Time, gender, and the negotiation of family schedules", *Symbolic Interaction* 25(3), 323-342
- Doucet, A. (2006). *Do men mother? Fathering, care and domestic responsibility*. Toronto: University of Toronto Press.
- Dribe, M., Stanford, M. & Buehler, C. (2009). "Does parenthood Strengthen a Traditional Household Division of Labor? Evidence from Sweden", *Journal of Marriage and family* 71(1), 33-45.
- Duvander, A-Z. & Jans, A-C. (2009). "Consequences of Fathers' Parental Leave Use: Evidence from Sweden", *Finnish Yearbook of Population Research* 2009: 49-62.
- Duvander, A-Z. & Wiklund, I. (2014). "Kvinnor och mäns föräldraledighet". I Boye, K. & Neramo, M. (red.) *Lönsamt arbete. Familjeansvarets fördelning och konsekvenser*. SOU 2014:28. Stockholm: Fritzes.
- Duvander, A-Z. (2014). "How Long Should Parental Leave Be? Attitudes to Gender Equality, Family, and Work as Determinants of Women's and Men's Parental Leave in Sweden", *Journal of Family Issues* 35(7), 909–926.
- Duvander, A-Z., & Andersson, G. (2006). "Gender equality and fertility in Sweden: A study on the impact of the father's uptake of parental leave on continued childbearing", *Marriage and Family Review* 39(1–2), 121–142.

- Duvander, A-Z., & Johansson, M. (2012). "What are the effects of reforms promoting fathers' parental leave use?", *Journal of European Social Policy* 22(3), 319–330.
- Duvander, A-Z., Lappegård, T. & Andersson, G. (2010). "Family policy and fertility: Fathers' and mothers' use of parental leave and continued childbearing in Norway and Sweden", *Journal of European Social Policy* 20(1), 45–57.
- Elvin-Nowak, Y. & Thomsson, H. (2001). "Motherhood as idea and practice: A Discursive Understanding of Employed Mothers in Sweden", *Gender & Society* 15(3), 407-428.
- Esping-Anderson, G. (2016). *Families in the 21st Century*. Stockholm: SNS förlag.
- Evertsson, M. (2014). "Gender ideology and the sharing of housework and child care in Sweden", *Journal of Family Issues*, 35(7), 927-949.
- Evertsson, M., Boye, K. & Erman, J. (2015). "Fathers on call? A study on the sharing of care work among parents in Sweden. A mixed methods approach", *Families And Societies Working Paper Series* 27.
- Försäkringskassan (2013) Kvinnors sjukfrånvaro. Redovisning av regeringsuppdrag 2013.
- Försäkringskassan (2013). "De jämställda föräldrarna. Vad ökar sannolikheten för ett jämställt uttag?", *Socialförsäkringsrapport 2013:8*. Försäkringskassan Analys och prognos.
- Glass, J. (1999). "The tangled web we weave: Editorial introduction to the special issue on ethnicity, race and gender in the workplace", *Work & Occupations* 26(4), 415–421.
- Glauber, R. (2008). "Race and gender in families and at work: The fatherhood wage premium", *Gender & Society* 22(1), 8–30.
- Grunow, D. & Evertsson, M. (2016). *Couples' Transitions to Parenthood: Analysing Gender and Work in Europe*. Edward Elgar Publishing.
- Haas, L. & Hwang, P. (2008). "The Impact of Taking Parental Leave on Fathers' Participation In Childcare And Relationships With Children: Lessons from Sweden", *Community, Work & Family* 11, 85-104.
- Haas, L. & Rostgaard, T. (2011). "Fathers' rights to paid parental leave in the Nordic countries: Consequences for the gendered division of leave", *Community, Work & Family*, 14(2), 177–195.
- Hays, S. (1996). *Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven: Yale University Press.

- Hobson, B., Duvander, A-Z. & Halldén, K. (2006). "Men and Women's Agency and Capabilities to Create a Work Life Balance in Diverse and Changing Institutional Contexts". I Lewis, J. (red.) *Children, Changing Families and Welfare States*. Edward Elgar Publishing.
- Holm, U. (1993). *Modrande & praxis. En feministfilosofisk undersökning*. Göteborg: Daidalos.
- Hyde, J.S., Essex, M.J. & Horton, F. (1993). "Fathers and parental leave: Attitudes and experiences." *Journal of Family Issues*, 14(4), 616–641.
- Johansson, T. & R. Klinth (2008) "Caring fathers: The ideology of gender equality and masculine positions", *Men and Masculinities*, 11(1), 42-62.
- Kotsadam, A. & Finseraas, H. (2011). "The state intervenes in the battle of the sexes: Causal effects of paternity leave", *Social Science Research* 40(6), 1611–1622.
- Lundqvist, Å. & Roman, C. (2008). "Construction(s) of Swedish family policy", *Journal of Family History* 33(2), 216-236.
- Magnusson, M. & Neramo, M. (2017). "Gender, Parenthood and Wage Differences: The Importance of Time-Consuming Job Characteristics", *Social Indicators Research* 131, 797–816.
- Miller, T. (2011). "Falling back into Gender? Men's Narratives and Practices around First-time Fatherhood", *Sociology* 45(6), 1094–1109
- Moen, P. & Sweet, S. (2003). "Time Clocks: Work-Hour Strategies". I Moen, P., *It's about Time. Couples and Careers*. Ithaca, N.Y. and London: ILR Press/Cornell University Press.
- Oláh, L. Sz. (2003). "Gendering fertility: Second births in Sweden and Hungary", *Population Research and Policy Review* 22(2), 171–200.
- Plantin, L. (2003) "Mäns föräldraskap". I Johansson, T. & Kousmanen, J. (red.) *Manlighetens många ansikten: Fäder, feminister, frisörer och andra män*. Malmö: Liber.
- Prop. 1973:47 Kung. Maj:ts proposition angående förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m.m.
- Ribbens McCarthy, J., Edwards, J. R. & Gillies, V. (2000). "Moral Tales of the Child and the Adult: Narratives of contemporary family lives under changing circumstances", *Sociology* 34, 785-803.
- Riksförsäkringsverket (2003). Socialförsäkringsboken 2003. Årets tema: Mamma, pappa, barn – tid och pengar. Riksförsäkringsverket.
- Roman, C., & Peterson, H. (2011). *Familjer i tiden. Förhandling, kön och gränslöst arbete*. Umeå: Boréa.

Roman, S. (2016) *Friendship Dynamics among Adolescents*. Stockholms Studies in Sociology New Series 61. Stockholm University.

Statistiska centralbyrån (2016). *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2016*. Enheten för befolkningsstatistik.

Sundström, M., & Duvander, A. Z. (2002). "Gender division of childcare and the sharing of parental leave among new parents in Sweden", *European Sociological Review*, 18(4), 433–447.

Wall, G. & Arnold, S. (2007). "How involved is involved fathering? An exploration of the contemporary culture of fatherhood", *Gender & Society* 21(4), 508–26.

Westphal, S. K., Poortman, A-R., & van der Lippe, T. (2014). "Non-resident Father-Child Contact across Divorce Cohorts: The Role of Father Involvement during Marriage", *European Sociological Review*, 30(4), 444–456.

I serien Socialförsäkringsrapport har följande skrifter publicerats under år 2018:

- 2018:1 Felaktiga utbetalningar av tillfällig föräldrapenning. Hur utbrett är problemet, vad beror det på och vad kan Försäkringskassan göra för att motverka de felaktiga utbetalningarna?
- 2018:2 Sjukfrånvaron på svensk arbetsmarknad. Sjukskrivningar längre än 14 dagar och avslut inom 180 dagar i olika branscher och yrken
- 2018:3 Föräldraskapsideal och deras förverkligande. En forskarrapport om föräldrars uppfattning om vad som underlättar och förhindrar ett delat föräldraskap i Sverige